

Deltid och kön

En undersökning av deltidssarbetets utveckling under åren 1987–2005

Abstract:

This paper aims at assessing the relationship between female and male part-time employment and the business cycle in Sweden during the years 1987–2005 using quarterly time-series data and two alternative indicators of the business cycle. It further aims at determining whether the share of women working part-time has changed over time. Key results include that the relationship between the business cycle and female part-time employment is found to be significant and countercyclical. No significant effect is however found for men. We cannot reject the null hypothesis that female and male part-time employment is equally sensitive to the effect of the business cycle. Furthermore, results show that the long term development of women's part-time employment is found to be relatively stable as the trend coefficient is found to be very close to zero. The results are analyzed using an institutionalist theoretical framework and a survey on the distribution of female and male part-time employment in different sectors of the economy.

Keywords: part-time employment, gender, business cycle, trend, equality

Författare: Julia Boguslaw

Handledare: Magnus Johannesson

Examinator: Örjan Sjöberg

Opponent: Carolina Lindholm och Erik Landfeldt

Framläggning: 16 december 2009, 10.15–12.00, rum 348

Ett stort tack riktas till min handledare Magnus Johannesson för värdefull vägledning och inspiration under arbetets gång och till Rickard Sandberg för hjälp i ekonometrins värld.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	1
1.2 Avgränsning	3
1.3 Disposition	3
2. Bakgrund	4
2.1 Historisk överblick av deltidssarbete	4
2.2 Deltidsarbetets utveckling åren 1987–2005	4
2.3 Faktorer som påverkat kvinnors möjlighet att förvärvsarbeta.....	5
2.3.1 Utbyggnaden av den offentliga sektorn och barnomsorgen	5
2.3.2 Reformen i skattelagstiftningen	6
2.3.3 Från moderskapspenning till föräldraförsäkring.....	6
2.3.4 Kvinnors utbildningsnivå, arbetstid och lön	7
2.4 Deltidsarbete och deltidsförmåner	7
2.5 Förekomsten av deltidssarbete i näringsgrenarna åren 1987–2005.....	9
2.6 Könsfördelningen i sektorer och näringsgrenar åren 1987–2005	10
2.6.1 Könsfördelningen i statlig, kommunal och privat sektor.....	10
2.6.2 Könsfördelningen i näringsgrenarna	11
3 Tidigare forskningsresultat	15
3.1 Deltid och konjunkturkänslighet	15
3.2 Deltid ur ett institutionellt perspektiv	17
4 Metod och databeskrivning	20
4.1 Definitioner och tidsintervall	20
4.1 Begreppen "deltid", "anställd" och "sysselsatt"	20
4.2 Tidsperiod.....	20
4.3 Konjunkturcykeln	21
5 Modell	22
5.1 Ekonometrisk modell	22
5.2 Hypoteser.....	23
6 Resultat	25
6.1 Ekonometriskt resultat	25
6.2 Test av hypoteser	29
7 Diskussion	30
7.1 Kvinnors deltidssarbete är mer konjunkturkänsligt än mäns	30
7.2 Kvinnors deltidssarbete– ett långsiktigt stabilt fenomen?	33
7.3 Fortsatt forskning	35

8 Slutsats.....	36
9 Referenser.....	37
Appendix	41
A.1 Enhetsrotstest.....	41
A.2 Heteroskedasticitet	41
A.3 Autokorrelation	41
A.4 Löneskillnader och utbildningsnivå.....	43
A.5 Antalet anställda kvinnor respektive män åren 1987–2005	44

1 Inledning

1.1 Syfte och frågeställningar

I samband med kvinnors inträde på arbetsmarknaden på 1960- och 70-talet i Europa inrättades en tämligen ny arbetsform, det s.k. deltidsarbetet (Fagan & Rubery 1996; Pettersson 1981). Tidigare forskning visar att deltidsarbete är vanligast i Nederländerna, Storbritannien och Norden men att utvecklingen i övriga Europa uppvisar en generell uppgående trend och att deltidsarbete är ett fenomen som hänger samman med kvinnors förvärvsarbete (se t.ex. Smith et. al 1998; Kalleberg 2000; Corral & Isusi 2003; Tijdens 2002; Jönsson & Hartman 2008). Att deltidsarbete är en fråga som i hög grad återspeglar skillnaden mellan män och kvinnor på den svenska arbetsmarknaden styrks av att omfattningen av deltidsarbete skiljer sig avsevärt mellan könen: t.ex. arbetade nästan 42 procent av kvinnorna på arbetsmarknaden deltid år 2005 och motsvarande siffra för män var nästan 12 procent (SCBa). När det gäller deltidsarbete är skillnaderna mellan könen störst i Finland, Danmark och Sverige (Corral & Isusi 2003; O'Reilly & Fagan 1998). Den ojämna fördelningen mellan könen på den svenska arbetsmarknaden utmärks främst av att kvinnor är koncentrerade till vissa specifika yrken, näringsgrenar samt sektorer i ekonomin i större utsträckning än män och att en stor andel kvinnor arbetar inom yrken som är dominerat av det egna könet. De s.k. kvinnoyrkena förekommer främst inom handel, vård och omsorg (Ds 1993:8; SOU 2005:66). Tidigare forskning påvisar dessutom att deltidsarbete är starkt förknippat med de sektorer i ekonomin som domineras av kvinnor (Fagan & Rubery 1996; Smith et al. 1998; Forrsell & Jonsson 2005).

Deltidsarbetet betraktades till en början som en möjlighet; en lösning för kvinnor att förena hushållsarbete med förvärvsarbete och för företag att anpassa personaltätheten efter variationer i efterfrågan och utifrån verksamhetens behov (Smith et al. 1998; Rasmussen et al. 2004, Buddelmeyer et al. 2004). Deltidsarbetets avigsidor började uppmärksammas både i offentlig och också akademisk debatt på 1980-talet. Det talades om att deltidsarbeten ofta är flexibla, lågavlönade och att de medför sämre löneutveckling (Corral & Isusi 2003; Smith et. al 1998; Folbre 1994; Bassi 1995; Rasmussen et al. 2004). Diskussionen kring deltidsfrågan handlar i grunden om huruvida deltidsarbete är en möjlighet eller ett problem (Barret & Doiron 2001; Bassi 1995). Exempelvis diskuterar Fagan & O'Reilly (1998) kring huruvida deltidsarbete är ett sätt att integrera kvinnor på arbetsmarknaden eller ett uttryck för marginalisering och inlåsning. Trots att deltidsarbete kan fungera som en flexibilitetslösning för arbetsgivare är det numera allmänt känt att deltidsarbete ofta medför villkor som kan vara ofördelaktiga för arbetstagaren. Förutom lägre inkomst och sämre löneutveckling medför deltidsarbete färre intjänade pensionsgrundande arbetsår och konsekvensen av deltidsarbete följer därmed individen livet ut.

Tidigare forskning (Buddelmeyer et al. 2004; Tegle 1985) påvisar dessutom att mäns deltidsarbete påverkas i mycket högre grad av konjunktursvängningar än kvinnors, det vill säga

att mäns deltidsarbete ökar mer i högkonjunkturer och minskar mer i lågkonjunkturer jämfört med kvinnors deltidsarbete. Skillnaden förklaras med att kvinnor i större utsträckning arbetar inom mindre konjunkturkänsliga sektorer. Därutöver ses kvinnors deltidsarbete ofta som ett långsiktigt stabilt fenomen och diskussionen kring kvinnors deltidsarbete är kluven. Det finns ett intresse att öka kvinnors arbetsutbud men samtidigt kvarstår normer kring kvinnors arbete som ett arbete på deltid (Smith et al. 1998; Folbre 1994; Pfau-Effinger 1998; Rubery et al. 1998). Sedan slutet på 1980-talet har andelen deltidsarbetande kvinnor varit stor på den svenska arbetsmarknaden vilket talar för att deltidsarbetets utveckling återspeglar strukturella snarare än konjunkturrella förändringar (Jönsson & Hartman 2008; SOU 1999:27; Buddelmeyer et. al 2004; Tegle 1985).

Mitt syfte med denna uppsats är att undersöka deltidsarbetets utveckling för kvinnor respektive män i Sverige under perioden 1987–2005 för att besvara följande två frågeställningar:

- i. Är kvinnors deltidsarbete mer konjunkturkänsligt än mäns?***
- ii. Har kvinnors deltidsarbete förändrats över tiden?***

Utgångspunkten för analysen är tidsseriekomponenterna konjunktur och trend som skattas med hjälp av en ekonometrisk modell. Delfråga *i.* behandlas genom att studera två olika konjunkturmått: Arbetskraftsundersökningarnas (AKU) kvartalsdata över arbetslöshet och Konjunkturinstitutets kvartalsdata över konfidensindikatorn. Analysen utgår från en kartläggning av kvinnors respektive mäns deltidsarbete i olika sektorer och näringsgrenar på arbetsmarknaden. Delfråga *ii.* behandlas genom undersökning av trendvariabeln som beskriver utvecklingen av kvinnors deltidsarbete på lång sikt. Den långsiktiga utvecklingen analyseras utifrån ett institutionellt perspektiv, d.v.s. hur välfärdspolitiska åtgärder såsom arbetsmarknadspolitik, utbildningspolitik, familjelagstiftning och arbetsrätt påverkat utvecklingen av kvinnors deltidsarbete. I bakgrunden ingår därför en översiktlig redogörelse för de institutioner som påverkat kvinnors förvärvsarbete över tiden. Den historiska översikten fungerar därmed som en ingång till analysen av deltidsarbetets utveckling på lång sikt.

Det finns en tämligen omfattande litteratur som behandlar deltidsarbetets utveckling i Sverige fram till 1980-talet (se t.ex. Tegle 1985; Sundström 1987; Pettersson 1981). Senare forskning på området är dock begränsad vilket medför att deltidsarbetande kvinnors situation fortfarande är oklar eller osynlig (Forssell & Jonsson 2005; Nyberg 2003; SOU 2005:66). Problemet beror bl.a. på att kvinnor ofta befinner sig i situationer som är svårare att beskriva med hjälp av offentlig statistik och att en stor del av den forskning som finns att tillgå utgår från en mansnorm där kvinnor är avvikande.¹ Denna uppsats kompletterar tidigare forskning med en undersökning av deltidsarbetets utveckling i Sverige under perioden 1987–2005 och bidrar delvis till diskussionen kring de normer som omger denna arbetsform.

¹ Nyberg (2003: 2005) och Jönsson & Hartman (2008) diskuterar problematiken kring redovisningen av deltidsarbetslöshet.

1.2 Avgränsning

Som tidigare nämnts har deltidsarbetet varit föremål för omfattande debatt. Syftet med denna uppsats är *inte* att förklara orsakerna till varför deltidsarbete är mer omfattande bland kvinnor än män. En förklaringsansats som ofta lyfts fram i anslutning till diskussionen kring kvinnors deltidsarbete är dessutom sambandet mellan kvinnors förvärvsarbete och livscykeln eftersom en stor del av deltidsarbetande är småbarnsmödrar.² Området är både relevant och intressant men ligger dock utanför ramarna för denna uppsats.

1.3 Disposition

Dispositionen för uppsatsen är som följer. I *avsnitt två* ges en bakgrundsbild till ämnet med en historisk överblick av deltidsarbetets utveckling. Därefter följer en beskrivning av de faktorer som påverkat kvinnors möjlighet att förvärvsarbete samt en kort redogörelse för deltidsarbetandes villkor såsom lön, sociala förmåner samt deltidsersättning. Sedan följer en kartläggning av förekomsten och könsfördelningen av deltidsarbete i olika sektorer och näringsgrenar. I *avsnitt tre* behandlas uppsatsens teoretiska ramverk. I *avsnitt fyra* redogörs för uppsatsens metod och databeskrivning. I *avsnitt fem* ges en beskrivning av den ekonometriska modellen. I *avsnitt sex* redovisas resultaten från den ekonometriska regressionen. Därefter följer en diskussion av resultaten i *avsnitt sju*. I *avsnitt åtta* sammanfattas resultaten och därefter presenteras slutsatserna samt några områden för fortsatt forskning.

² Sambandet har tidigare studerats av bl.a. Sundström (1987).

2. Bakgrund

2.1 Historisk överblick av deltidssarbetet

Deltidsarbetet har genom tiderna främst förknippats med kvinnors förvärvsarbete. Under 1900-talets senare del skedde stora förändringar på arbetsmarknaden för kvinnors möjlighet att förvärvsarbete på lika villkor som män (Stanfors 2007; Daune-Richard 1998; Pettersson 1981; Sundström 2003). Den ekonomiska tillväxten i Sverige var hög och ekonomin genomgick en strukturomvandling som innebar att efterfrågan på arbetskraft i industri och servicesektorn var hög. Detta medförde att många kvinnor tog tillfället i akt och började förvärvsarbete varpå både förvärvsfrekvensen bland kvinnor och deltidssarbetets omfattning ökade (Smith et al. 1998; NAUT 1983:6). Det var främst gifta kvinnor som började förvärvsarbete vilket innebar en vändpunkt: bara ett decennium tidigare hade huvuddelen av arbetskraften bestått av enbart män och ogifta kvinnor.

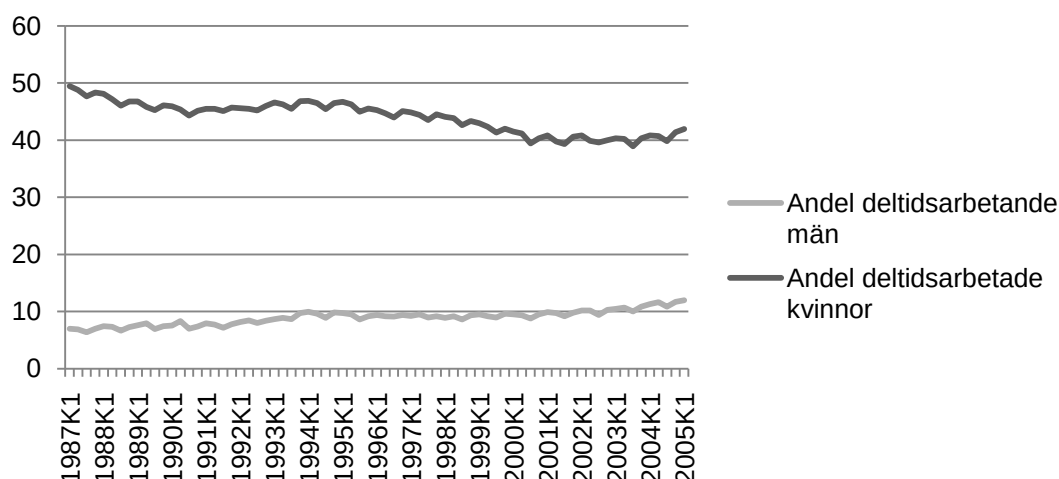
Under 1950- och 60-talets ekonomiska expansion i Sverige tillgodoseddes bristen på arbetskraft genom arbetskraftsinvandring. Under 1960-talets senare del blev politiker och facken däremot alltmer medvetna om kostnaderna förknippade med arbetskraftsinvandring och kvinnlig arbetskraft blev därmed mer attraktiv (Pettersson 1981; Sundström 1999). Kvinnornas inträde skedde främst i deltidssarbete och i mitten på 1960-talet var antalet deltidssarbetande i Sverige omkring en halv miljon. På 1970-talet blev den könsuppdelade arbetsmarknaden alltmer påtaglig. Den offentliga sektorn expanderade snabbt genom utbyggnad av vård, skola och omsorg och inom dessa yrken anställdes främst kvinnor. Under påföljande två decennier ökade deltidssarbetet i hög takt och år 1980 deltidssarbetande omkring en miljon personer och en övervägande del, närmare 80 procent, var kvinnor (SOU 1999:27).

Trenden vände dock under början på 1980-talet när antalet arbetade timmar ökade bland deltidssarbetande kvinnor (SOU 1999:27). Sundström (1992, 1999) identifierar två orsaker till vändningen. För det första var antalet kvinnor som förlängde sin arbetstid betydligt fler än antalet som gick ned i arbetstid. För det andra var nytilträdande kvinnor mer benägna att arbeta heltid än deltid. Efter år 1982 fortsatte kvinnors arbetskraftsdeltagande stiga men i lägre takt än tidigare.

2.2 Deltidssarbetets utveckling åren 1987–2005

Av de anställda kvinnorna år 1987 arbetade nästan 50 procent deltid. Andelen sjönk dock under de följande två åren till omkring 45 procent. Andelen pendlade därefter mellan 45 och 46 procent under första halvan av 1990-talet för att sjunka ytterligare under decenniets senare år och pendla mellan 43 och 44 procent. Efter år 2000 var andelen deltidssarbetande kvinnor omkring 40 procent. Från år 1980 steg andelen deltidssarbetande män från omkring 7 procent till ca 9 procent under 1990-talets tidiga år. Därefter fortsatte andelen att öka till nästan 12 procent under den studerade periodens sista två år.

Diagram 1: Andel deltidsarbetande kvinnor respektive män, i procent, 1987K1–2005K1

Källa: SCBa.

2.3 Faktorer som påverkat kvinnors möjlighet att förvärvsarbeta

Ur ett historiskt perspektiv har kvinnor på många sätt förhindrats från att förvärvsarbeta. Utestängningen av kvinnor på arbetsmarknaden har skett genom lagstiftning och normer som gjort det omöjligt för kvinnor att försörja sig på lika villkor som män (SOU 2005:66; Folbre 1994; Stanfors 2007). Sedan 1939 års arbetsrättsliga lagstiftning som förbjöd arbetsgivarna avskeda kvinnor som gifte sig eller blev gravida har allt fler formella hinder för kvinnors inträde på arbetsmarknaden undanröjts. Därutöver har även utbyggnaden av den offentliga sektorn och barnomsorgen, särbeskattningen samt föräldraförsäkringen möjliggjort kvinnors inträde på arbetsmarknaden. Nedan följer en beskrivning av några av de faktorer som påverkat kvinnors inträde på arbetsmarknaden och deras möjlighet att förvärvsarbeta.

2.3.1 Utbyggnaden av den offentliga sektorn och barnomsorgen

En viktig förklaring till att kvinnorna tog sig ut på arbetsmarknaden var den offentliga sektorns utbyggnad. Under 1960- och 70-talen ökade möjligheterna för kvinnor på arbetsmarknaden och den moderna jämställdhetspolitiken började växa fram. Samtidigt började hemmafruidealet ifrågasättas och en debatt om mäns och kvinnors könsroller drogs igång (Sundström 2003). Den offentliga sektorn byggdes ut vilket innebar att en stor del av det arbete som tidigare utförts inom hemmen i form av kvinnors obetalda arbete och tjänster omvandlades till betalt arbete som utfördes i statlig och kommunal regi. Därmed etablerades en ny princip för hur familjeförsörjningen skulle se ut. På 1970-talet inrättades den svenska modellen med en kraftigt subventionerad barnomsorg. Samhället och familjen skulle ha ett gemensamt ansvar för barnomsorgen och daghemsutbyggnaden tog ordentlig fart. Syftet med tillhandahållandet av offentlig barnomsorg var bl.a. att stödja föräldrarna, och då särskilt mödrarna, att kombinera hushålls- och förvärvsarbete. Under 1960- och 70-talen lades grunden för tvåförsörjarmodellen som byggde på tre politiska fundament: särbeskattningen, föräldraförsäkringen och barnomsorgen (Pettersson 1981; SOU 2001:52; Daune-Richard 1998).

Under 1990-talets lågkonjunktur minskade de offentliga resurserna och villkoren för barnhushåll försämrades när en rad nedskärningar genomfördes i den offentliga sektorn som drabbade barnomsorgen. År 1995 infördes barnomsorgsgarantin med en ny barnomsorgslag där kraven på kommuner att tillhandahålla barnomsorg för alla barn mellan ett och tolv år skärptes. Under 1990-talet höjdes även föräldraavgifterna i många kommuner och flera kommuner införde inkomst- och tidsrelaterade avgifter (Stanfors 2007; SOU 2001:52). Till följd av nedskärningarna minskade även antalet anställda i den offentliga sektorn. Personalminskningen var störst inom sjukvården och barnomsorgen. Trots nedskärningarna under krisåren fick fler barn än någonsin tillgång till offentlig finansierad barnomsorg under 1990-talet. Antalet inskrivna barn ökade med omkring 188 000 (SOU 2001:52). Mätt efter kostnaden per heltidsbarn i förskolan blev finansieringen av barnomsorgen inte mindre generös under 1990-talet. Mellan 1990 och 1997 ökade antalet barn inom barnomsorgen med omkring 191 000 men minskade därefter med 16 000–17 000 barn fram till år 2000.

Även under 2000-talets första del genomfördes ett antal reformer i barnomsorgen. År 2002 infördes en reform som gav rätt till föräldralediga att behålla sin plats i förskolan. Samma år infördes även maxtaxan³ och året därpå infördes allmän förskola för fyra- och femåringar (Holmgren & Östgren 2003).

2.3.2 Reformen i skattelagstiftningen

Ytterligare en institutionell anpassning som underlättade kvinnors inbrytning på arbetsmarknaden var reformerna i skattelagstiftningen. År 1971 togs sambeskattningen bort vilket innebar att man inte längre beskattade hela familjens inkomst utan varje individ för sig. Särbeskattningen tillsammans med de starkt progressiva skatterna gjorde det mer ekonomiskt lönsamt för gifta kvinnor att förvärvsarbeta och särskilt lönsamt att arbeta deltid (Daune-Richard 1998; Sundström 2003). Under slutet på 1970-talet genomfördes även en rad reformer som utökade arbetstagarnas möjlighet att gå ner i arbetstid med oförändrade sociala förmåner. År 1983 reformerades skattesystemet (Sundström 1999; SOU 1999:27). Reformen innebar en sänkning av marginalskatten för heltidsarbetande och medförde att antalet arbetade timmar ökade bland deltidsarbetande kvinnor. År 1991 reformerades skattesystemet på nytt och många fler kvinnor uppmuntrades att arbeta heltid istället för deltid.

2.3.3 Från moderskapspenning till föräldraförsäkring

År 1974 införde Sverige den könsneutrala föräldraförsäkringen som skulle ersätta moderskapspenningen och göra det möjligt även för pappor att vara lediga med ersättning. Samtidigt tillkom olika bidrag och ersättningar till barn (Sundgren-Grinups 1998). Till en början omfattade föräldraförsäkringen sju månader men dessa kom att utökas efter hand. År 1979 fick alla som var anställda rätt att vara tjänstelediga upp till 18 månader efter att de fått barn (utan

³ Maxtaxan innebar att avgiften för förskolan blev inkomstrelaterad för hushåll med en inkomst på upp till 38 000 kronor i månaden. Hade föräldrarna en inkomst över detta belopp tillämpades en maxtaxa på 1 140 kronor för första barnet, 760 kronor för andra barnet och 380 kronor för det tredje barnet. För ytterligare syskon betalades ingen avgift alls (Holmgren & Östgren 2003).

ersättning) och alla med barn under 12 år rätt att arbeta deltid. År 1989 förlängdes föräldraledigheten till 15 månader och ett år senare förlängdes även tiden för vård av sjukt barn (Stanfors 2007; Sundgren-Grinups 1998; Pettersson 1981). I mitten på 1990-talet reducerades ersättningsnivån till 75 procent av tidigare lön med undantag för den månad som reserverats för en av föräldrarna. År 2002 förlängdes föräldraledigheten med ytterligare en månad som reserverades för den förälder som tagit ut minst ledighet och även garantibeloppet förbättrades (Stanfors 2007).

2.3.4 Kvinnors utbildningsnivå, arbetstid och lön

Under det senaste seklet har det skett stora förändringar när det gäller kvinnors utbildning. Kvinnor har långsamt brutit sig in på traditionellt mansdominerade områden och på mansdominerade delar av arbetsmarknaden med förbättrade karriärs- och inkomstmöjligheter (Stanfors 2007). Sedan början på 1980-talet är andelen kvinnor bland högskolestuderande omkring 60 procent och idag är skillnaderna mellan könen relativt små vad gäller utbildningsnivå. Däremot är skillnaderna fortsatt stora när det kommer till utbildningsinriktning och ämnesmässig specialisering. På samma sätt som yrkessegregeringen mellan könen på arbetsmarknaden kvarstår, är skillnaderna inom studieområden fortfarande stora. Kvinnor väljer inriktningar mot humaniora, estetik, vård och omsorg medan män väljer inriktning mot industri, hantverk och teknik. Deltidsarbete är dessutom ojämnt fördelat mellan olika utbildningsgrupper. Det är i första hand yrken med kort utbildning som uppvisar många deltidsarbetande och dessa går att hänföra till branscherna vård och omsorg, handel och hotell samt restaurangverksamhet. För båda könen gäller generellt att ju kortare utbildning desto kortare arbetstid (SOU 1999:27; Jönsson & Hartman 2008; Rapp & Sundin 2006).

Ytterligare en betydande skillnad mellan könen på arbetsmarknaden avser lönerna.⁴ I *diagram A.4.1–3* i appendix A.4 redovisas den genomsnittliga månadslönen i statlig sektor efter utbildningsnivå och uppdelad efter kön. I *diagram A.4.4* i appendix A.4 presenteras även den genomsnittliga lönen för tjänstemän inom privat sektor för samtliga utbildningsinriktningar under åren 2001–2005. Sammantaget visar diagrammen att löneskillnaderna är påtagliga i alla utbildningsnivåer i den statliga sektorn. Även i privat sektor är skillnaderna stora mellan könen och det är därmed tydligt att kvinnors höjda utbildningsnivå inte har gett utdelning i form av en motsvarande lönestegring.⁵

2.4 Deltidsarbete och deltidsförmåner

Ur ett internationellt perspektiv har villkoren för deltidsarbetande varit och är fortfarande relativt goda i Sverige (Sundström 1999). Skyddslagstiftningen för deltidsanställda är densamma som för heltidsanställda och deltidsanställda har generellt samma rättigheter till semester och andra

⁴ Se även Barret & Doiron (2001) för en diskussion kring sambandet mellan deltidsarbete, deltidsarbetslöshet och lön.

⁵ Se även Nielsen & Verner (2006) för en närmare diskussion kring sambandet mellan kvinnors utbildning och förvärvsarbete i Danmark.

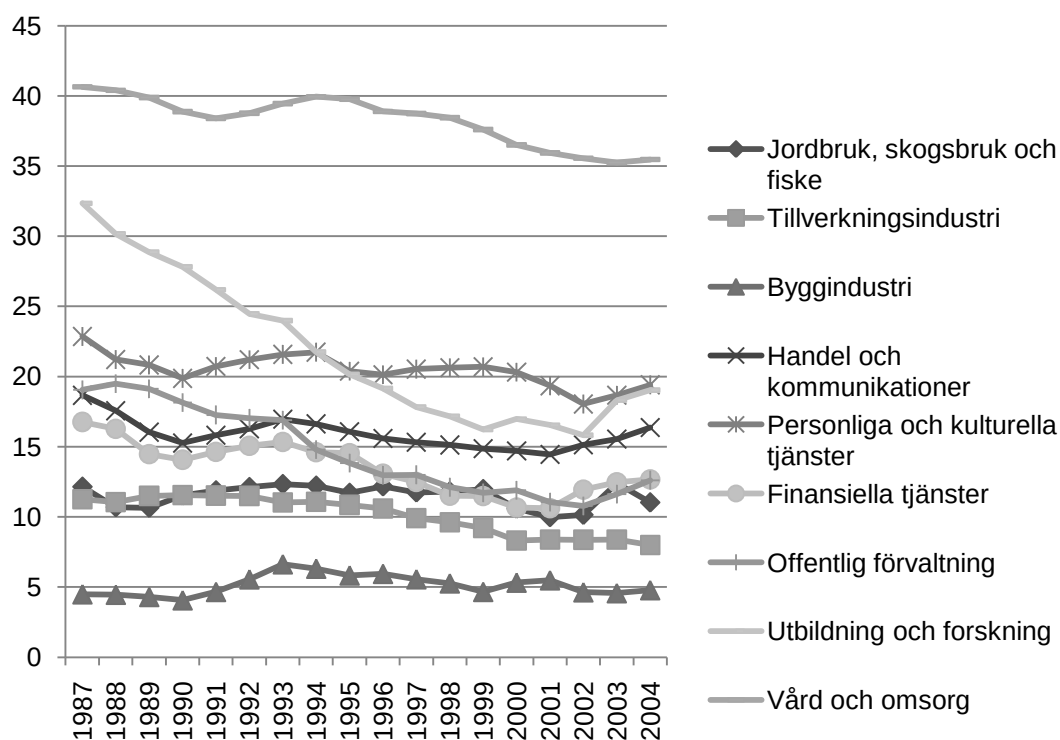
förmåner. Därutöver har deltidsanställda i stort sett samma anställningstrygghet som heltidsanställda och lönen för deltidsarbetande är direkt knuten till antalet arbetade timmar. Rätten till deltidsersättning för ofrivilligt deltidsarbetslösa har funnits sedan år 1956 men har därefter successivt begränsats. Deltidsarbetslösa har idag samma grundvillkor som heltidsarbetslösa. En deltidsanställd som söker heltidsarbete får ersättning för den del av veckan då han eller hon är arbetslös. Rätt till ersättning för deltidsarbetslöshet provas var sjätte månad. Ersättningsperioden är längst 300 dagar och kan inte förlängas för den som är tillsvidareanställd. För deltidsarbetande med tidsbegränsad anställning saknas motsvarande begränsning. Motiven till deltidsersättningen och förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen år 1993 som innebar att tidsbegränsningen på ersättningsperioden togs bort, var att helt arbetslösa inte skulle förlora på att ta ett deltidsarbete (Forssell & Jonsson 2005; Jönsson & Hartman 2008).

När det gäller deltidsersättningen har det sedan 1950-talet funnits viss oro hos lagstiftarna om att ersättningen kan användas som inkomstutfyllnad eller som en subvention för arbetsgivare som inte vill erbjuda heltidsanställning och att systemet på så sätt uppmuntrar till missbruk av deltidsarbetslösa (Forssell & Jonsson 2005; RiR 2006:1; Månsson et al. 2008). Ett argument för att begränsa rätten till deltidsersättning är t.ex. risken för "moral hazard"-beteende som innebär att försäkringstagare och arbetsgivare utnyttjar försäkringen trots att det inte finns några planer på heltidsarbete.

2.5 Förekomsten av deltidsarbete i näringsgrenarna åren 1987–2005

Alltsedan 1960-talet har omfattningen av deltidsarbetets utbredning varierat mellan näringsgrenar och sektorer i Sverige. Deltidsarbete har sedan länge varit en metod att bemanna i överensstämmelse med varierande personalbehov och efterfrågan (Pettersson 1981; Forssell & Jonsson 2005; SOU 1999:27; Jönsson & Hartman 2008; Smith et al. 1998). I *diagram 2* nedan visas andelen deltidsysselsatta (lång deltid) i respektive näringsgren under åren 1987 till 2004. Näringsgrenen vård och omsorg sysselsatte flest deltidsarbetande under den studerade perioden. Under periodens inledande år sysselsatte denna näringsgren drygt 40 procent deltidsarbetande. Därefter kom utbildning och forskning samt personliga och kulturella tjänster med en knapp tredjedel respektive en dryg femtedel av de deltidsarbetande. Den fjärde största näringsgrenen var handel och kommunikationer med en knapp femtedel av de deltidsarbetande.

Diagram 2: Andel deltidssysselsatta (lång deltid) i respektive näringsgren, i procent, 1987–2004

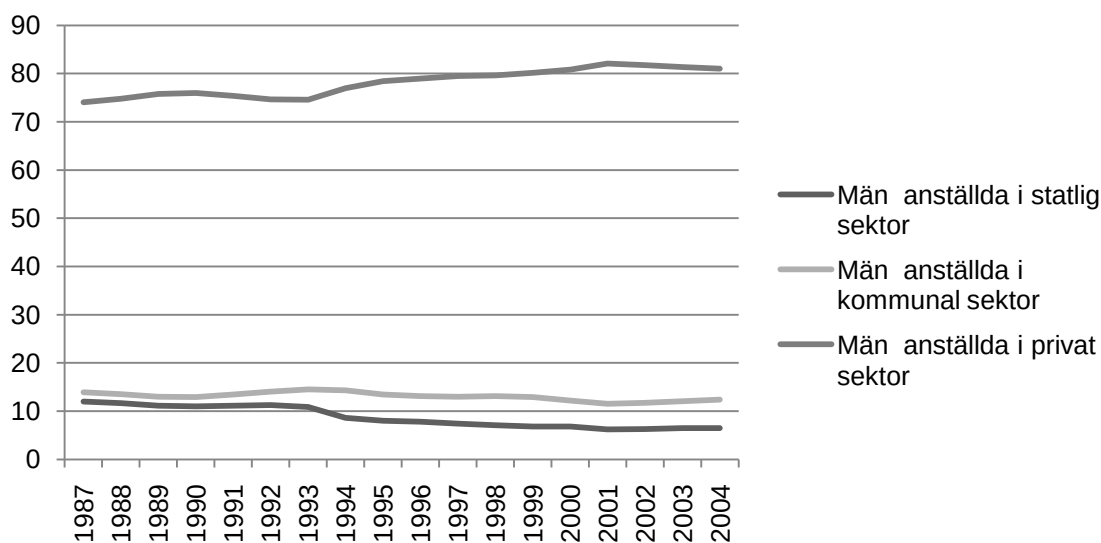
Källa: SCBd.

2.6 Könsfördelningen i sektorer och näringsgrenar åren 1987–2005

2.6.1 Könsfördelningen i statlig, kommunal och privat sektor

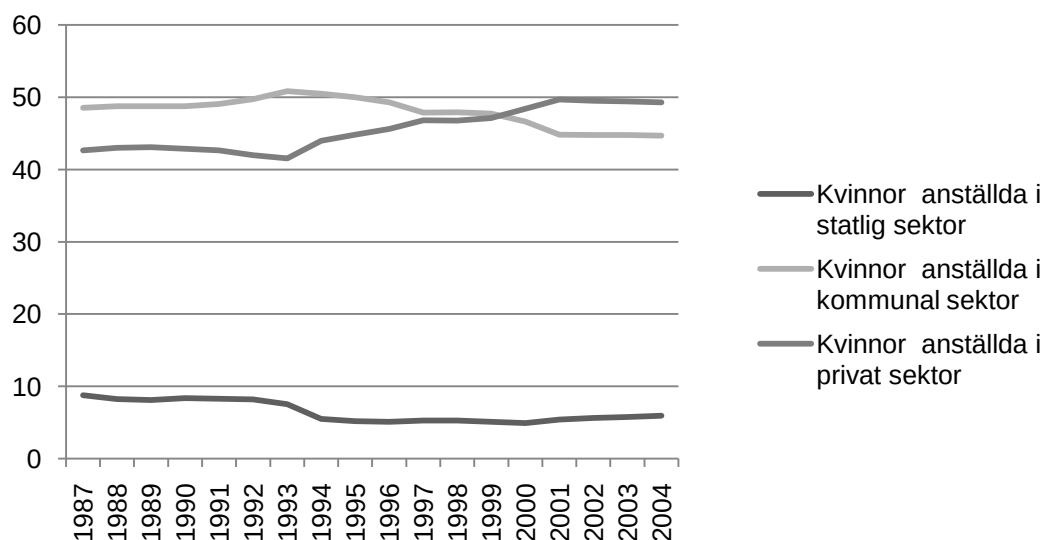
I *diagram 3* utläses att andelen män anställda i kommunal sektor var relativt stabil med några mindre förändringar under den studerade perioden, jämfört med andelen män anställda i statlig sektor som sjönk i viss mån. Andelen kvinnor anställda i privat sektor ökade stadigt från mitten på 1990-talet från omkring 44 procent år 1995 till 49 procent år 2004 (se *diagram 4*). Motsvarande utveckling kan även påvisas för män under samma period. Andelen män anställda i privat sektor minskade däremot i mitten på 1990-talet, från drygt 78 procent till drygt 81 procent.

Diagram 3: Andel anställda män i statlig, kommunal respektive privat sektor, i procent, 1987–2004

Källa: SCBe.

Diagram 4: Andel anställda kvinnor i statlig, kommunal respektive privat sektor, i procent, 1987–2004

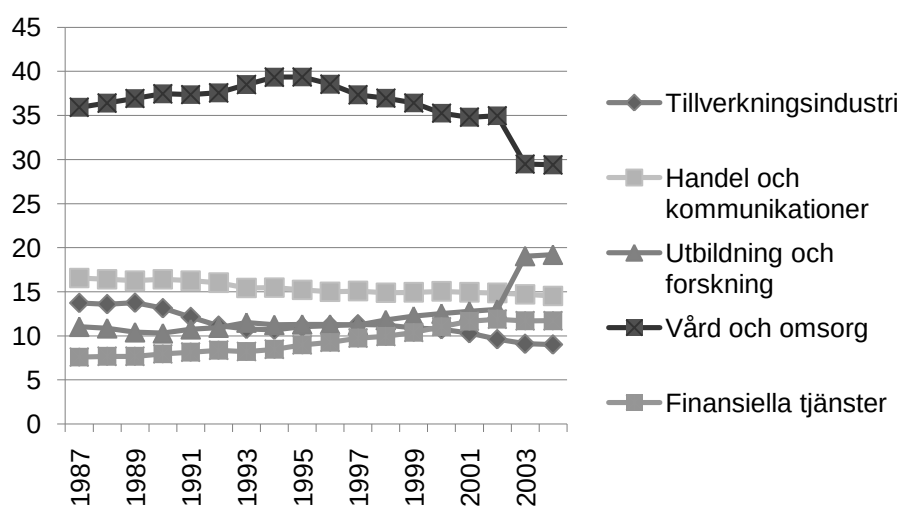
Källa: SCBe.

Andelen kvinnor anställda i statlig sektor minskade under hela 1990-talet från omkring 8 procent år 1990 till nästan 6 procent år 2004. Andelen män anställda i statlig sektor var omkring 11 procent under 1980-talet senare del och 1990-talets första år. Efter 1994 minskade andelen anställda män i statlig sektor så gott som varje år från knappt 9 procent till drygt 6 procent år 2004. Minskningen inom statlig sektor för både kvinnor och män var som kraftigast mellan 1993 och 1994, vilket också märks tydligt i *diagram 3* och *4*. Under 1990-talets första år steg andelen kvinnor anställda i kommunal sektor, från omkring 48 procent till nästan 51 procent år 1993, men minskade sedan nästan alla år fram till 2004 då andelen var drygt 44 procent. Även andelen män anställda i kommunal sektor sjönk från omkring 14 procent år 1992 till drygt 11 procent år 2001.

2.6.2 Könsfördelningen i näringsgrenarna

Diagram 6 visar att de fyra största näringsgrenarna för anställda män under den studerade perioden var tillverkningsindustri, handel och kommunikationer, finansiella tjänster samt byggindustri. I *diagram 5* utläses att de fem största näringsgrenarna för kvinnor var vård och omsorg, handel och kommunikationer, utbildning och forskning, finansiella tjänster samt tillverkningsindustri. *Diagram 7* och *8* åskådliggör deltidssysselsattens utveckling i näringsgrenarna med störst andel deltidssysselsatta kvinnor respektive män under perioden 1987–2004. Vård och omsorg sysselsatte överlägset flest deltidssysselsatta under hela perioden, både för kvinnor och för män. Andelen deltidssysselsatta kvinnor sjönk i denna näringsgren till skillnad från andelen män som steg. År 1987 var andelen nästan 36 procent för kvinnor. Under 1980-talets senare del steg andelen och kulminerade år 1995 med drygt 39 procent. Andelen deltidssysselsatta kvinnor sjönk därefter fram till slutet på den studerade perioden och år 2004 var den knappt 30 procent.

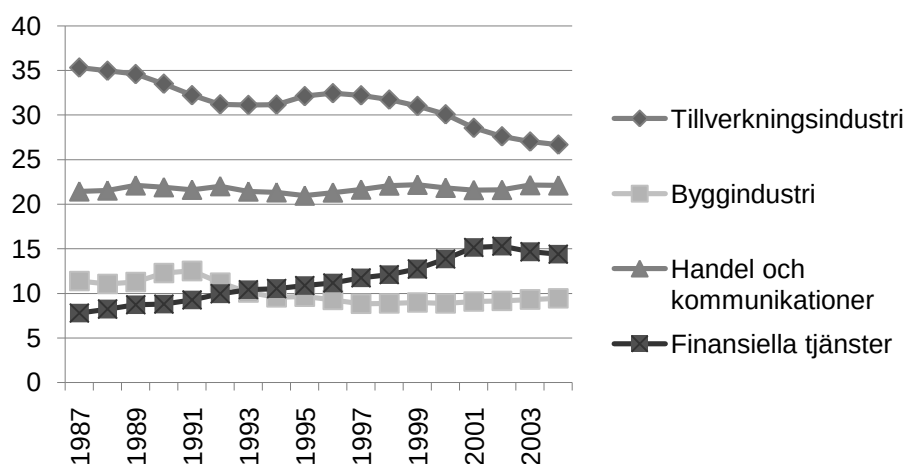
Diagram 5: Näringsgrenarna (SNI 2002) med störst andel anställda kvinnor, i procent, 1987–2004*

Källa: SCBe.

*Egna beräkningar: antalet anställda kvinnor i respektive näringsgren som andel av det totala antalet anställda kvinnor i samtliga näringsgrenar.

Diagram 6: Näringsgrenarna (SNI 2002) med störst andel anställda män, i procent, 1987–2004*

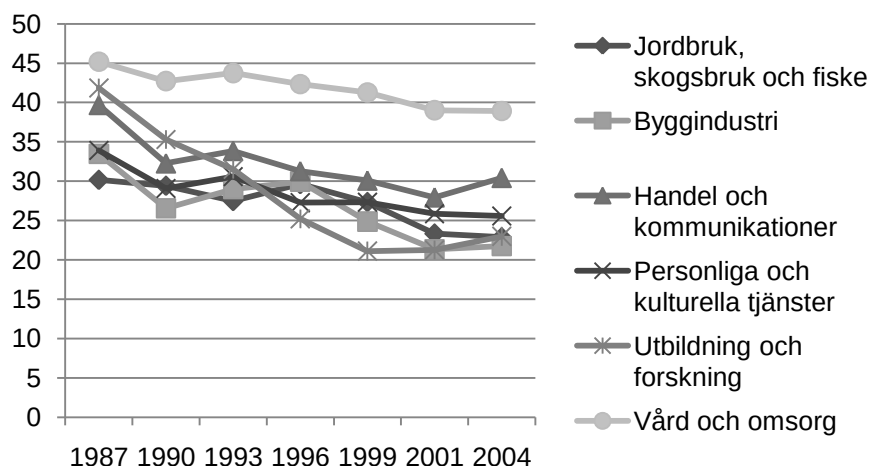
Källa: SCBe.

*Egna beräkningar: antalet anställda män i respektive näringsgren som andel av det totala antalet anställda män i samtliga näringsgrenar.

Näringsgrenarna personliga och kulturella tjänster samt utbildning och forskning sysselsatte en stor andel av de deltidsarbetande männen. Deltidsarbete i personliga och kulturella tjänster förekom till övervägande del inom hotell och restaurangverksamhet (SOU 1999:27). Handel och kommunikationer sysselsatte en stor del av de deltidsarbetande kvinnorna och andelen nådde omkring 30 procent under slutet på den studerade perioden. Överlag sjönk andelen deltidsarbetande kvinnor och män inom utbildning och forskning.

En stor del av minskningen av andelen deltidsarbetande kvinnor i utbildningssektorn berodde på ett generationsskifte eftersom en väsentlig andel deltidsarbetande kvinnor gick i pension under 1990-talet och avlöstes av en ny generation som i större utsträckning arbetade heltid. Generellt sett steg andelen deltidssysselsatta män i samtliga näringsgrenar förutom utbildning och forskning under den studerade perioden. Utvecklingen av deltidsarbetet bland kvinnor gick i motsatt riktning och sjönk i samtliga näringsgrenar.

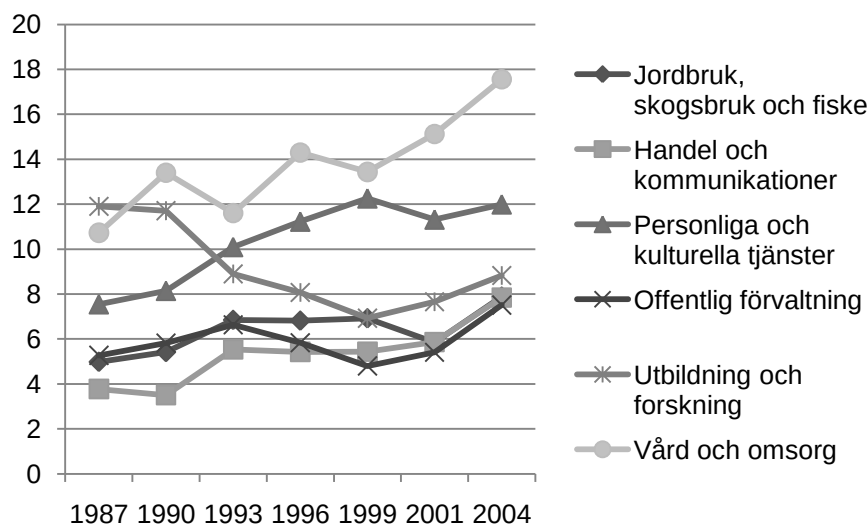
Diagram 7: Näringsgrenarna med störst andel deltidssysselsatta (lång deltid) kvinnor, i procent, respektive år*

Källa: SCBd.

*Egna beräkningar: antalet deltidssysselsatta kvinnor som andel av det totala antalet sysselsatta kvinnor i respektive näringsgren.

Diagram 8: Näringsgrenarna med störst andel deltidssysselsatta (lång deltid) män, i procent, respektive år*

Källa: SCBd.

*Egna beräkningar: antalet deltidssysselsatta män som andel av det totala antalet sysselsatta män i respektive näringsgren.

Sammantaget var den utan tvivel största näringsgrenen för andelen deltidssysselsatta under den studerade perioden vård och omsorg, vilket även var den näringsgren som sysselsatte flest kvinnor, se *diagram 2* och *5*. Under den studerade perioden var det främst kvinnor som arbetade i denna näringsgren men andelen deltidsarbetande män var relativt stor. Näringsgrenen som sysselsatte flest män under den studerade perioden var dock tillverkningsindustri som även tillhör mäns traditionella arbetsmarknad.

Vård och omsorg sysselsatte störst andel deltidsarbetande män. Näringsgrenen personliga och kulturella tjänster, som omfattar hotell- och restaurangverksamhet, sysselsatte näst störst andel deltidsarbetande män. Näringsgrenen handel och kommunikationer som omfattar den efterfrågekänsliga detaljhandeln, sysselsatte näst flest deltidsarbetande kvinnor (se *diagram 7*). De traditionellt mansdominerade näringsgrenarna byggindustri och jordbruk, skogsbruk och fiske sysselsatte en blygsam andel av de deltidsarbetande under den studerade perioden. Andelen deltidsarbetande var lägst inom byggindustri samt tillverkningsindustri.

3 Tidigare forskningsresultat

3.1 Deltid och konjunkturkänslighet

Sambandet mellan deltidarbete och konjunktur har bl.a. studerats av Bednarzik (1975). Bednarzik (1975) undersöker sambandet mellan ofrivilligt deltidarbete och konjunkturuppgångar respektive konjunkturedgångar i USA under åren 1968–74 och använder kvartalsdata och arbetslöshet som indikator på konjunkturförloppet. Resultatet visar att antalet ofrivilligt deltidarbetande är mycket konjunkturkänsligt och att sambandet mellan antalet ofrivilligt deltidarbetande och konjunkturen är positivt. Dessutom visar resultatet att effekten av konjunkturedgångar är mer kraftfull än av konjunkturuppgångar.

Den mest aktuella internationella studien på området är Buddelmeyer et al. (2004) som undersöker hur konjunkturen och strukturella variabler har påverkat andelen deltidarbetande i 15 EU-länder sedan 1980-talet och använder BNP-tillväxt och BNP-gap som mått på resursutnyttjandet i ekonomin. Resultatet visar att sambandet mellan deltidarbete och konjunkturen är kontracykliskt, d.v.s. andelen deltidarbetande ökar i en lågkonjunktur och minskar i en högkonjunktur. Sambandet är dock mer komplicerat när deltidarbetet delas upp med avseende på kön: sambandet mellan mäns deltidarbete och konjunkturen är kontracykliskt men antingen mycket svagt (BNP-gap som konjunkturmått) eller insignifikant (BNP-tillväxt som konjunkturmått) för kvinnor. Enligt Buddelmeyer et al. (2004) beror den starkt uppåtgående trenden i antalet deltidarbetande kvinnor under 1990-talet på strukturella snarare än konjunkturrella faktorer och att många deltidarbetande kvinnor arbetade i servicesektorn som är mindre konjunkturkänslig än övriga sektorer.

Deltidarbetets utveckling i Sverige i förhållande till konjunkturen har tidigare studerats av bl.a. Löfström (1978) som granskar utvecklingen av kvinnors arbetskraftsdeltagande över konjunkturcykeln under perioden 1941–75 och undersöker om det finns grund för teorin om den kvinnliga reservarmén⁶. Löfström (1978) testar om kvinnors sysselsättning påverkas kraftigare av konjunkturons växlingar än mäns. Resultatet påvisar att det finns systematiska skillnader vad gäller utvecklingen av kvinnors och mäns deltidarbete över konjunkturcykeln. Jämfört med mäns sysselsättning tenderar deltidarbetet för kvinnor att minska vid nedgångsfasen av en lågkonjunktur och öka i uppgångsfasen. Enligt Löfström (1978) kan detta bero på tillämpandet av turordningsreglerna i Lagen om anställningsskydd (LAS) eller att kvinnor i större utsträckning sysselsätts i extraarbeten.

Det finns en tämligen omfattande litteratur från 1980-talet om deltidarbete som utgår från ett efterfrågeorienterat perspektiv och företagens flexibilitet att anställa efter behov och variera personaltätheten (se t.ex. Tegle 1985; Sundström 1987; Pettersson 1981). Utifrån detta diskuteras efterfrågan på kvinnors arbetskraft och hur denna har förändrats över tid och i

⁶ Se även Stanfors (2007).

samband med bl.a. konjunkturförlopp, ekonomisk strukturförändring och sektorförskjutning. Tegle (1985) fokuserar på den kortsiktiga utvecklingen och undersöker hur antalet deltidanställda varierar i förhållande till arbetslösheten och företags efterfrågan på arbetskraft under perioden 1964–82. Studien påvisar att antalet deltidsarbetande generellt sett påverkas av konjunkturförändringar och att resultaten är tydligast för män. Resultatet visar att sambandet mellan antalet deltidsarbetande män och arbetslöshet är signifikant och positivt jämfört med kvinnors deltidsarbete som är insignifikant och negativt korrelerat med arbetslöshet.

Tegle (1985) förklarar resultatet utifrån en modell som grundas på företags efterfrågan på arbetskraft. I modellen delas samtliga företag i ekonomin in i en av tre företagskategorier. För dessa företagskategorier gäller att sambandet mellan konjunkturcykeln och antalet deltidsarbetande är negativt (Företag A), att det inte finns något samband mellan konjunkturcykeln och antalet deltidsarbetande (Företag B) samt att det finns ett svagt positivt samband mellan konjunkturcykeln och antalet deltidanställda (Företag C). Företag C höjer sysselsättningen både i konjunkturuppgångar och i konjunkturedgångar. Därefter förs näringsgrenarna samman med respektive företagstyp. Näringsgrenen utvinning, tillverkning, gas, vatten och byggnadsindustri samt näringsgrenen partihandel, detaljhandel, restauranger samt hotell förknippas med företagskategorierna A och B, d.v.s. mansdominerade näringsgrenar. Näringsgrenen kommunikation, sociala samt personliga tjänster (i huvudsak den offentliga sektorn) förknippas med företagskategorin C, d.v.s. kvinnodominerade näringsgrenar. Det negativa sambandet mellan kvinnors deltidsarbete och konjunkturcykeln förklaras med att kvinnor i större utsträckning arbetar i offentlig sektor som är mindre känslig för konjunkturförändringar jämfört med den mansdominerade privata sektorn.

3.2 Deltid ur ett institutionellt perspektiv

Det institutionella perspektivet behandlar betydelsen av politik och institutioner och vilken påverkan dessa kan ha på utvecklingen av kvinnors deltidssarbete. Institutioner kan möjliggöra, uppmuntra eller hindra kvinnors inträde på arbetsmarknaden och förening av förvärvs- och hemarbete (Sundström 1987, 1992, 1999; Forssell & Jonsson 2005). Institutionella faktors betydelse för deltidssarbetets utveckling har bl.a. studerats av Buddelmeyer et al. (2004) som utifrån en ekonometrisk modell undersöker strukturella faktors påverkan på deltidssarbetet i 15 EU-länder sedan början på 1980-talet. Resultatet visar bl.a. att förändringar i lagstiftning som gör det mer fördelaktigt att deltidssarbeta har en signifikant och positiv påverkan på utvecklingen av deltidssarbetet och att föräldraledighet har en signifikant och starkt negativ inverkan. Därutöver framgår att förändringar i arbetslöshetsersättningen inte har någon synlig effekt på deltidssarbetet och inte heller förändringar i inkomstskatten.

Institutionella bestämningsfaktorer på deltidssarbetet har även studerats av Pettersson (1981) som utforskar vilka faktorer som har ökat omfattningen av kvinnors förvärvsarbete i Sverige och vilka som har haft en negativ inverkan. Undersökningen grundas på regressionsanalyser för gifta kvinnor under åren 1968 och 1974. Den beroende variabeln utgörs av antalet årsarbetstimmar. Resultatet visar att de faktorer som haft störst inverkan antalet årsarbetstimmar är förekomsten av förskolebarn och förekomsten av barn mellan 7 och 16 år. Båda faktorerna har haft en negativ inverkan på antalet årsarbetstimmar. Den tredje mest betydelsefulla faktorn är utbildning och är även den enda faktor som har haft en positiv inverkan på kvinnors arbetsutbud.

Forskning som behandlar deltidssarbetet ur ett institutionellt perspektiv grundas i stor utsträckning på jämförande studier av olika länder. Pfau-Effinger (1998) redogör för ett teoretiskt perspektiv på deltidssarbetet som syftar till att förklara skillnader i andelen deltidssarbetande kvinnor i olika länder. Ansatsen utgår från tre koncept: "gender culture", "gender order" samt "gender arrangements". Med "gender culture" avses nationella, dominerande normer kring genusrelationerna i samhället som t.ex. synen på arbetsfördelningen mellan kvinnor och män. Dessa normer är institutionaliserade och därmed relativt oföränderliga över tid men kan variera mellan olika grupper i samhället. Med "gender order" avses genusrelationernas struktur och sambandet mellan olika samhälleliga institutioner som t.ex. arbetsmarknaden, familjen, staten och utbildningssystemet.⁷ Det tredje konceptet "gender arrangement" syftar på den generella ordning som tillkommit genom förhandlingar mellan olika aktörer i samhället gällande normer kring genusrelationerna ("gender culture") inom olika samhälleliga institutioner ("gender order"). Med utgångspunkt från begreppet "gender arrangement" och sambandet mellan "gender culture" och "gender order" analyserar Pfau-Effinger (1998) de samhälleliga processer som påverkat kvinnors val att förvärvsarbeta i Västtyskland, Finland och Nederländerna.

Pfau-Effinger (1998) menar att skillnader mellan ovannämnda länder kan förklaras utifrån dominerande kulturella ideal i samhället avseende moderskap och barnomsorg. I länder med en

⁷ Se även Connell (1995) för en närmare beskrivning av s.k. "gender structures".

traditionell enförsörjarmodell som Nederländerna och Västtyskland, där kvinnor tilldelats huvudansvaret för barn och hem, har denna haft en betydande påverkan på mödrars val att förvärvsarbeta genom att i viss utsträckning uppmuntrat kvinnor att deltidsarbeta. Pfau-Effinger (1998) jämför utvecklingen i Nederländerna och Västtyskland med Finland där antalet deltidsarbetande överlag varit relativt lågt. Skillnaden förklaras med att Finland sedan länge har haft en mer jämställd försörjarmodell och en jämlikhetssträvande välfärdspolitik. Ökningen av kvinnors arbetskraftsdeltagande på 1960- och 70-talen i Finland skedde därför i huvudsak i heltidsarbeten. Välfärdspolitiken och försörjarmodellens betydelse för genusrelationerna i samhället diskuteras även av Sundström (2003) som jämför välfärdssystemen i Tyskland, Italien och Sverige och attityderna till kvinnors förvärvsarbete i respektive land.

Daune-Richard (1998) gör en jämförande studie av utvecklingen av kvinnors deltidsarbete i Frankrike, Storbritannien och Sverige ur en institutionell kontext. Enligt Daune-Richard (1998) utformas kvinnors förvärvsarbete av institutionella faktorer såsom lönepolitik, offentlig politik, arbetstidsavtal, samt tillhandahållandet av offentlig barnomsorg. Daune-Richard (1998) framhåller betydelsen av den svenska modellen för svenska kvinnors inträde på arbetsmarknaden och möjlighet att förvärvsarbeta. Den svenska modellen som byggde på solidaritet och förhandling samt målsättningar om sysselsättning åt alla, flexibla arbetstider, en solidarisk lönepolitik samt sociala reformer som syftade till att minska ojämlikheterna i samhället, bl.a. mellan kvinnor och män, uppmuntrade i stor utsträckning kvinnor att förvärvsarbeta.

Välfärdspolitiska reformers påverkan på kvinnors situation diskuteras även av Folbre (1994) och Delsen (1998). Enligt Folbre (1994) har tillhandahållandet av barnomsorg, barn- och mödravård samt sociala förmåner såsom föräldraledighet en betydande inverkan på kvinnors ekonomiska välfärd. Folbre (1994) framhåller dock att en stor del av de europeiska välfärdspolitiska reformer som genomförs idag saknar ett genusperspektiv, d.v.s. en analys av hur reformer påverkar arbetsfördelningen mellan könen i hushållet och på arbetsmarknaden. Enligt Folbre (1994) är t.ex. den offentliga barnomsorgen i Frankrike relativt generös men domineras kvinnor. Folbre (1994) menar att Sverige är ett land som ligger i spetsen på att utforma välfärdsreformer som syftar till att minska skillnaderna i arbetsfördelningen mellan könen i hemmet men som till viss del misslyckats med att uppnå sitt mål. Folbre (1994) påpekar att fäder fortfarande tar ut föräldraledighet i mycket mindre utsträckning än mödrar i Sverige och att kvinnor utför huvuddelen av det obetalda omsorgsarbetet. Enligt Folbre (1994) har tillhandahållandet av könsneutrala sociala förmåner såsom föräldraledighet som kan tas ut av båda föräldrar, ökat i Europa. Folbre (1994) menar dock att dessa omöjligt kan rubba arbetsfördelningen i hemmen om de inte åtföljs av förändringar i sociala normer och personliga preferenser i samhället. Enligt Folbre (1994) är dessutom rättsliga reformer otillräckliga för att förändra ojämlikheter som är djupt rotade i kulturella normer, såsom att mödrar utför huvuddelen av hushållsarbetet. Fenomenet diskuteras även av Pacholok & Guthier (2004) och i likhet med Folbre (1994) är slutsatsen att det krävs ideologiska reformer som både uppmuntrar kvinnor att förvärvsarbeta och män att ta större ansvar för hushållsarbete och barntillsyn för att förändra

ansvarsfördelningen i hemmet. I likhet med Folbre (1994) och Pacholok & Gauthier (2004) diskuterar Smith et al. (1998) betydelsen av normer kring ansvarsfördelningen i hemmet mellan kvinnor och män. Smith et al. (1998) studerar dessutom sambandet mellan bestämmelser kring deltidsarbetet och förekomsten av deltidsarbete i olika länder i Europa och finner att skillnaderna är stora mellan länderna. Slutsatsen är att det inte finns något universellt samband mellan arbetstidsregleringar och jämställdhet.

Tidigare svensk forskning (Sundström 1987, 1992; Pettersson 1981) undersöker utvecklingen av kvinnors deltidsarbete ur ett historiskt perspektiv och utreder varför deltidsarbete främst varit förknippat med kvinnors förvärvsarbete. Sundström (1987, 1982) utgår från ett utbudsorienterat synsätt som behandlar sambandet mellan kvinnors arbetsutbud och familjens frihet och flexibilitet. Enligt utbudsinriktade teorier ligger förklaringen till deltidsarbetets utveckling i förändringar av kvinnors utbildning, karriärorientering och familjebildningsmönster. Ett exempel är humankapitalteorin som innebär att kvinnor med högre kvalifikationer antas vara mer karriärorienterade, mer benägna att jobba heltid och att de snabbare återgår till arbetet efter att de fått barn.⁸ Sundström (1987) utgår från en analys av avgörande faktorer både på utbudssidan och på efterfrågesidan, med andra ord studeras hur kvinnors deltidsarbete påverkas av individens arbetsbeslut och arbetsgivarens efterfrågan på arbetskraft. Syftet är att förklara utvecklingen av kvinnors deltidsarbete i Sverige från slutet på 1960-talet fram till mitten på 1980-talet och att undersöka vilka faktorer som påverkat deltidsarbetets utveckling och att bedöma deras relativa betydelse.

Enligt Sundström (1987) kan förändringar i kvinnors deltidsarbete förklaras av utvecklingen på utbudssidan och att efterfrågan på arbetskraft successivt har anpassats till förändringar i sammansättningen av kvinnors arbetskraftsutbud. Den främsta orsaken till kvinnors ökade deltidsarbete under 1960- och 70-talet var ett nettoinflöde av förvärvsarbetande kvinnor på arbetsmarknaden. Inflödet berodde bl.a. på stigande reallöner, särbeskattningen, och en växande barnomsorg. Slutsatsen är att kvinnors arbetsutbud inte enbart styrs av priser och löner på marknaden utan även i hög grad av välfärdspolitiska reformer, t.ex. skattepolitik och arbetsmarknadspolitik och även socialpolitik.

Sundström (1999) presenterar några viktiga välfärdspolitiska reformer som påverkat kvinnors arbetsutbud. Ett exempel är reformen av socialförsäkringssystemet på 1970-talet som innebar att skillnaden mellan heltids- och deltidsanställdas arbetsvillkor och arbetsrättsliga skydd minskade. Ytterligare ett exempel är de ökade sociala förmåner som erhöles av förvärvsarbetande kvinnor. Dessa medförde att gapet mellan de sociala förmåner som erhöles av förvärvsarbetande kvinnor och de som erhöles av hemmafruar växte. Till skillnad från hemmafruar fick förvärvsarbetande kvinnor bl.a. rätt till semesterersättning, pension och föräldraförsäkring.

⁸ Se även Stanfors (2007) för en diskussion av det utbudsinriktade perspektivet.

4 Metod och databeskrivning

Som tidigare nämnts i inledningen utgår analysen från en ekonometrisk analys av tidsseriekomponenterna konjunkturcykel och trend samt de skattade koefficienternas tecken, storlek och signifikans. Konjunkturcykeln beskriver utvecklingen på kort sikt och trendvariabeln redogör för utvecklingen på lång sikt. AKU:s kvartalsdata över arbetslöshet och Konjunkturinstitutets konfidensindikator används som mått på konjunkturcykeln.

4.1 Definitioner och tidsintervall

4.1 Begreppen "deltid", "anställd" och "sysselsatt"

Deltid är ett relativt begrepp som baseras på heltidsnormen som är 40 timmar arbetstid i veckan. I denna studie definieras deltid som en veckoarbetstid på under 34 timmar och heltid är således en veckoarbetstid om 34 timmar eller mer. Gruppen anställda består av fast anställda och tidsbegränsat anställda. Med fast anställda menas tillsvidareanställda personer och tidsbegränsat anställda omfattar personer med anställningsstöd eller säsongarbete, provanställning, objekts- eller projektanställning samt övriga former av tillfälliga arbeten. Enligt SCB:s definition består gruppen sysselsatta av personer som under referensveckan utförde något arbete antingen som avlönade arbetstagare eller egna företagare eller oavlönade medhjälpare i företag. Till denna grupp räknas även personer som deltar i vissa arbetsmarknadspolitiska program t.ex. offentligt skyddat arbete, Samhall, start av näringsverksamhet eller anställning med lönebidrag eller anställningsstöd.

4.2 Tidsperiod

Valet av tidsperiod har i hög grad påverkats av statistisk tillgänglighet. SCB började för första gången redovisa deltidarbete år 1987 när det i undersökningarna ingick en specifik fråga för anställda angående arbetstid. I SCB:s offentliga databank finns enbart data över deltidarbete under kategorin deltidanställda över en knapp 20-årsperiod: fr.o.m. första kvartalet år 1987 t.o.m. första kvartalet år 2005. Skälet till att senare statistik inte använts är att denna avviker när det gäller definitionen av begreppet deltidarbete. För perioden 1987K1–2005K1 redovisas deltidarbete under kategorin deltidanställda till skillnad från deltidarbete efter första kvartalet år 2005 som redovisas under kategorin deltidssysselsatta. Dessutom införde SCB i april år 2005 en ny EU-anpassad AKU som innebär att senare statistik inte är jämförbar med de tidigare undersökningarna. Skillnaden gäller främst åldersspannet (det nya internationella åldersspannet är 15–74 år jämfört med det gamla som är 16–64 år) och var gruppen heltidsstuderande som kan och vill arbeta hör hemma. Tidigare ingick denna grupp i ej i arbetskraften men tillhör numera kategorin arbetslösa.⁹

⁹ Givet att personerna inte har jobbat under tidsperioden då de annars räknas till sysselsatta.

4.3 Konjunkturcykeln

Konjunkturcykler är avvikelser från en långsiktig trend. Det finns olika sätt att mäta konjunkturförloppet. I denna uppsats används AKU:s kvartalsdata över arbetslöshet och Konjunkturinstitutets konfidensindikator som mått på konjunkturen. Fördelen med att använda arbetslöshet som indikator på konjunkturen är att den direkt speglar situationen på arbetsmarknaden. Ett problem med arbetslöshet som konjunkturmått är att det kan finnas en lagg mellan konjunktur och arbetslöshet. Måttet är dessutom beroende av arbetsmarknadsåtgärder.

För att säkerställa resultatets stabilitet används därför även Konjunkturinstitutets konfidensindikator för tillverkningsindustrin som mått på konjunkturen. Konfidensindikatorn bygger på en sammanvägning av flera frågor som skickas ut i form av enkätundersökningar till företag och avser att sammanfatta läget i branschen som. Företagen ombeds att ange en uppskattning gällande den totala orderstocken och färdigvarulagren samt förväntningar gällande produktionsvolymen. Måttet erhålls genom att lägga ihop andelen företag som angett positiva förändringar och ta bort andelen företag som angett negativa förändringar. Företag som varken angett positiva eller negativa förändringar beaktas ej. Exempelvis om 40 procent av företagen uppger att produktionsvolymen ökat och 10 procent att den minskat (50 procent uppger att den är oförändrad) så blir nettotalet i det fallet $40-10=30$. Positiva värden på konfidensindikatorn signalerar optimism och när konfidensindikatorn stiger kan detta tolkas som aktiviteten i ekonomin ökar som i sin tur är ett tecken på att ekonomin rör sig mot, eller befinner sig i en konjunkturuppgång.

AKU:s kvartalsdata över arbetslöshet har hämtats från SCB:s offentliga databank (www.scb.se) och Konjunkturinstitutets konfidensindikator har laddats ner från Konjunkturinstitutets hemsida (www.konj.se).

5 Modell

5.1 Ekonometrisk modell

I detta avsnitt presenteras den ekonometriska specifikationen för sambandet mellan andelen deltidsarbetande kvinnor respektive män och de två studerade variablerna konjunktur och trend. Modellen är en linjär tidsserie baserad på kvartalsdata och skattas med OLS. Datamaterialet kommer från Statistiska Centralbyråns (SCB) återkommande Arbetskraftsundersökningar (AKU) och avser kvartalsdata över perioden 1987K1–2005K1 (totalt 72 observationer) för hela ekonomin och åldrarna 16–64. Tidsserierna är okorrigerade för säsongvariationer och kalendereffekter.¹⁰

I nedanstående två modeller (a) och (b) används arbetslöshet som konjunkturindikator.¹¹

$$Y_t^K = \alpha_1 + \alpha_2 D_2 + \alpha_3 D_3 + \alpha_4 D_4 + \alpha_5 A_t + \alpha_6 t + \alpha_7 Y_{t-1}^K + \alpha_8 Y_{t-2}^K + \alpha_9 Y_{t-3}^K + \varepsilon_t^K \quad (a)$$

$$Y_t^M = \beta_1 + \beta_2 D_2 + \beta_3 D_3 + \beta_4 D_4 + \beta_5 A_t + \beta_6 t + \beta_7 Y_{t-1}^M + \beta_8 Y_{t-2}^M + \beta_9 Y_{t-3}^M + \beta_{10} Y_{t-4}^M + \varepsilon_t^M \quad (b)$$

där andel deltidsarbetande kvinnor i procent, Y_t^K , och andel deltidsarbetande män i procent, Y_t^M , är beroende variabler.¹² α_i och β_i motsvarar regressionskoefficienterna ($i = 2, 3, 4, 5, 6, 7, \dots$). α_1 och β_1 är konstanter. Säsongsdummies betecknas med D_2 , D_3 samt D_4 och trenden ges av t . A_t motsvarar konjunkturvariabeln arbetslösheten i procent. Y_{t-1}^K , Y_{t-2}^K samt Y_{t-3}^K är laggade variabler liksom Y_{t-1}^M , Y_{t-2}^M , Y_{t-3}^M samt Y_{t-4}^M . ε_t^K respektive ε_t^M är feltermer som antas vara oberoende och lika fördelade.

I modell (c) och (d) används konfidensindikatorn som mått på konjunkturen.¹³

$$Y_t^K = \alpha_1 + \alpha_2 D_2 + \alpha_3 D_3 + \alpha_4 D_4 + \alpha_5 K_t + \alpha_6 t + \alpha_7 Y_{t-1}^K + \alpha_8 Y_{t-2}^K + \alpha_9 Y_{t-3}^K + \varepsilon_t^K \quad (c)$$

$$Y_t^M = \beta_1 + \beta_2 D_2 + \beta_3 D_3 + \beta_4 D_4 + \beta_5 K_t + \beta_6 t + \beta_7 Y_{t-1}^M + \beta_8 Y_{t-2}^M + \beta_9 Y_{t-3}^M + \beta_{10} Y_{t-4}^M + \varepsilon_t^M \quad (d)$$

Variablerna i ovanstående två modeller definieras på samma sätt som i modell (a) och (b). Variabeln K_t motsvarar konjunkturvariabeln konfidensindikatorn.

¹⁰ Observera att enbart tre dummyvariabler definieras vid fyra säsonger. Den fjärde säsongen svarar mot värdet noll på samtliga dummyvariabler.

¹¹ Eftersom det som tidigare nämnts kan finnas en lagg mellan arbetslöshet och konjunkturen har sambanden här även testats med laggade variabler för A_t på upp till fyra kvartal. Samtliga var dock insignifikanta och utesluts därför från modellen.

¹² Med andel deltidsarbetande kvinnor avses antalet anställda kvinnor dividerad med det totala antalet anställda kvinnor. Andel deltidsarbetande män beräknas på motsvarande vis. Andelen deltidsanställda kvinnor respektive män är ett procenttal och kan vara missvisande eftersom basen för beräkningen, d.v.s. antalet anställda, också har ändrat sig under den studerade perioden. Utvecklingen av antalet deltidsanställda kvinnor respektive män har därför studerats närmare i *Diagram A.5.1* i appendix A.5. Antalet anställda kvinnor respektive män har generellt sett utvecklats likartat. Tegle (1985) utgår t.ex. från antalet deltidsarbetande till skillnad från Buddelmeyer & Mourre (2004) som använder andelen deltidsarbetande.

¹³ För att undersöka trögheten i variabeln konfidensindikatorn har sambanden även testats med fyra laggade variabler för K_t . Samtliga var insignifikanta och utesluts därför från modellen.

För att avgöra om tidsserierna för de beroende och oberoende variablerna är stationära och undvika fenomenet med "spurious regression" utförs ett enhetsrottest.¹⁴ Resultaten från Dickey-Fuller-enhetsrottestet visar att hypotesen om en enhetsrot kan förkastas på för tidsserierna Y_t^M , Y_t^K , A_t samt K_t .¹⁵ Därefter används White-testet för att testa om feltermen är homoskedastisk. Testet visar att hypotesen om homoskedasticitet i feltermen ej kan förkastas för samtliga modeller.¹⁶

En speciell egenhet hos tidsserieobservationer är att de i regel ej är oberoende med varandra och att de är autokorrelerade, d.v.s. att det föreligger ett positivt samband. För att besluta om antalet laggade variabler som ska inkluderas i modellen används "Schwartz Information Criterion" (BIC). Enligt BIC borde tre laggade variabler inkluderas i modellerna som beskriver sambandet mellan andelen deltidsarbetande kvinnor och konjunkturen och fyra för män. För en bättre beskrivning av Y_t^K och Y_t^M har därför de tidsförskjutna perioderna Y_{t-1}^K , Y_{t-2}^K samt Y_{t-3}^K tagits med i modell (a) och (c). På motsvarande sätt har variablerna Y_{t-1}^M , Y_{t-2}^M , Y_{t-3}^M samt Y_{t-4}^M inkluderats i modell (b) och (d).¹⁷ Därefter används Durbin-Watson-testet som säger att hypotesen om okorrelerade residualer ej kan förkastas för samtliga modeller och att antalet laggar därmed är tillräckligt.¹⁸

5.2 Hypoteser

Utifrån regressionssamband (a)–(d) kan vi testa hypotesen att koefficienten för α_5 respektive β_5 är signifikant skild från noll, eller med andra om kvinnors respektive mäns deltidsarbete påverkas av konjunkturväxlingar. Mer allmänt testas följande hypoteser:

$$H_0: \alpha_5 = 0 \quad H_1: \alpha_5 \neq 0$$

$$H_0: \beta_5 = 0 \quad H_1: \beta_5 \neq 0$$

Därefter testas om kvinnors deltidsarbete är mer konjunkturkänsligt än mäns, eller mer allmänt:

$$H_0: \alpha_5 = \beta_5 \quad H_1: \alpha_5 \neq \beta_5$$

¹⁴ Se Gujarati (2003).

¹⁵ Se appendix A.1.

¹⁶ Se även appendix A.2 för en närmare beskrivning av White-testet.

¹⁷ Resultatet från "Schwartz Information Criterion" presenteras närmare i appendix A.3.

¹⁸ Se appendix A.3 för en närmare beskrivning av Durbin-Watson-testet.

På motsvarande sätt testas om koefficienten för α_6 respektive β_6 för regressionssamband (a)–(d) är signifikant skild från noll, eller med andra ord om kvinnors deltidsarbete har varit relativt oförändrat under den studerade perioden. Mer allmänt testas följande hypoteser:

$$H_0: \alpha_6 = 0 \qquad H_1: \alpha_6 \neq 0$$

$$H_0: \beta_6 = 0 \qquad H_1: \beta_6 \neq 0$$

6 Resultat

6.1 Ekonometriskt resultat

I *tabell 1* och *2* redovisas resultaten från regressionssamband (a) och (b). *Tabell 1* visar att den skattade koefficienten för variabeln arbetslöshet för kvinnor är signifikant skild från noll på en 5-procentig signifikansnivå. Om arbetslösheten ökar med en procentenhet stiger andelen deltidsarbetande med 0,08 procentenheter. Resultatet visar även att den skattade koefficienten för variabeln arbetslöshet för män är positiv men insignifikant. Sambandet mellan mäns deltidsarbete och konjunkturen är därför otydligt.

Tecknet framför den skattade koefficienten för andelen deltidsarbetande kvinnor i *tabell 1* är positiv och innebär, som tidigare nämnts, att andelen deltidsarbetande kvinnor stiger i en konjunkturedgång. Deltidsarbete kan vara ett sätt för arbetsgivare att reglera arbetsstyrkan i samband med konjunkturväxlingar såsom när arbetsgivare under en konjunkturedgång reducerar arbetstiden för sina anställda eller anställer ny personal på deltid, vilket medför att andelen deltidsarbetande ökar. Deltidsarbete kan även påverkas av preferenser och förväntningar hos arbetssökande. Under en konjunkturedgång kan arbetssökande t.ex. avskräckas från att söka jobb eftersom förväntningarna om att få ett deltidsarbete är mindre, vilket medför att andelen deltidsarbetande minskar.¹⁹ Eftersom sambandet mellan andelen deltidsarbetande kvinnor och konjunkturen är positivt pekar resultatet på att den förstnämnda effekten är starkare.

Tabell 1 visar att den skattade koefficienten för trenden för andelen deltidsarbetande kvinnor är svagt negativ och signifikant skild från noll på en 5-procentig signifikansnivå. Den skattade koefficienten för andelen deltidsarbetande män är däremot positiv men insignifikant.

I *tabell 1* går det att urskilja tydliga säsongeffekter både för andelen deltidsarbetande kvinnor och för andelen män. Andelen deltidsarbetande kvinnor respektive män ökar under det fjärde kvartalet, och särskilt i december till följd av julhandeln eftersom personalbehovet ökar. *Tabell 1* och *2* syns även att kvartalseffekten är starkare för kvinnor än för män. De skattade koefficienterna för kvartal två, tre samt fyra är (relativt kvartal ett) större för kvinnor än män vilket innebär att kvinnor är mer känsliga för säsongsväxlingar. Detta kan bero på att kvinnor i större utsträckning än män arbetar i näringsgrenar med varierande personalbehov och efterfrågan, såsom handel och kommunikationer.²⁰ I Sverige är den mest dominerande säsongeffekten industrisemestern under juli. Kvartal tre motsvarar sommarmånaderna juli, augusti och september, d.v.s. när en stor andel anställda i Sverige går på semester, vilket förklarar varför andelen deltidsarbetande sjunker.

¹⁹ Se Buddelmeyer et al. (2004) och Tegle (1985).

²⁰ Kartläggningen i avsnitt 2.6 visar att näringsgrenen handel och kommunikationer sysselsatte näst störst andel deltidsarbetande kvinnor under den studerade perioden. Exempelvis var andelen deltidssysselsatta kvinnor i denna näringsgren omkring 30 procent år 2004, jämfört med andelen deltidssysselsatta män som var omkring 8 procent.

I *tabell 1* och *2* synes det historiska värdet av den beroende variabeln även vara högre för kvinnor än för män eftersom den laggade variabeln för andelen deltidsarbetande kvinnor, Y_{t-1}^K är 0,865 jämfört med Y_{t-1}^M som är 0,763.

Tabell 1: Resultat från regressionen av modell (a) med andel deltidsarbetande kvinnor i procent som beroende variabel och arbetslöshet som konjunkturindikator

Förklarande variabler	Skattade koefficienter	SE
Konstant	9,040**	3,571
t	-0,023**	0,010
A_t	0,080**	0,036
D_2	-0,806***	0,237
D_3	-1,124***	0,234
D_4	0,727***	0,255
Y_{t-1}^K	0,865***	0,134
Y_{t-2}^K	0,137	0,172
Y_{t-3}^K	-0,192	0,126

$R^2=0,984$.

***. Signifikant skild från noll på en 1-procentig signifikansnivå (enkelsidigt test). **. Signifikant skild från noll på en 5-procentig signifikansnivå (enkelsidigt test).

Tabell 2: Resultat från regressionen av modell (b) med andel deltidsarbetande män i procent som beroende variabel och arbetslöshet som konjunkturindikator

Förklarande variabler	Skattade koefficienter	SE
Konstant	1,041	0,720
t	0,007	0,005
A_t	0,013	0,020
D_2	0,011	0,194
D_3	-0,741***	0,170
D_4	0,345*	0,191
Y_{t-1}^M	0,763***	0,130
Y_{t-2}^M	-0,061	0,164
Y_{t-3}^M	0,147	0,164
Y_{t-4}^M	0,017	0,138

$R^2=0,954$.

***. Signifikant skild från noll på en 1-procentig signifikansnivå (enkelsidigt test). **. Signifikant skild från noll på en 5-procentig signifikansnivå (enkelsidigt test). *. Signifikant skild från noll på en 10-procentig signifikansnivå (enkelsidigt test).

Resultaten i *tabell 3* och *4* för modell (c) och (d) visar att den skattade koefficienten för konfidensindikatorn för andelen deltidsarbetande kvinnor är negativ och signifikant skild från noll på en 10-procentig signifikansnivå och att den skattade koefficienten för konfidensindikatorn för män är nära noll och insignifikant. Om konfidensindikatorn stiger med en standardavvikelse minskar andelen deltidsarbetande kvinnor med 0,105 procentenheter.

Nackdelen med konfidensindikatorn som mått på konjunkturen är att det inte har samma naturliga tolkning som arbetslöshet.²¹ Om konfidensindikatorn ökar, d.v.s. att nettotalet av andelen företag som angett positiva/negativa förändringar stiger, minskar andelen deltidsarbetande kvinnor. Att konfidensindikatorn stiger kan tolkas som att optimismen och

²¹ Se även Gerdtham & Johannesson (2005) för tolkning av konfidensindikatorn som konjunkturmått.

aktiviteten i ekonomin ökar som i sin tur är ett tecken på att ekonomin befinner sig i, eller rör sig mot en konjunkturuppgång.

Därutöver är konjunkturmåtten ordnade åt olika håll. Stigande arbetslöshet är ett tecken på avtagande aktivitet i ekonomin medan en stigande konfidensindikator indikerar växande aktivitet i ekonomin. Båda måtten påvisar dock att sambandet mellan kvinnors deltidarbete och konjunkturen är kontracykliskt och att storleken på den skattade koefficienten är större för kvinnor än för män, samt att den skattade koefficienten är signifikant för kvinnor men inte för män. Allt som allt pekar resultaten på att kvinnor är mer känsliga för konjunkturen än män.

I *tabell 3* är tecknet framför den skattade koefficienten för konfidensindikatorn negativt och innebär, som tidigare nämnts, att andelen deltidarbetande minskar i en konjunkturuppgång. En möjlig förklaring till att andelen deltidarbetande kvinnor minskar i en konjunkturuppgång är att arbetssökande är mindre villiga att ta ett deltidarbete i en konjunkturuppgång. Ytterligare en förklaring kan vara att arbetsgivare höjer arbetstiden för sina anställda under ett ekonomiskt uppsving.

Resultatet i *tabell 3* och *4* visar även att den skattade koefficienten för trendvariabeln för kvinnor är positiv men insignifikant. Också för män är trendkoefficienten positiv, men insignifikant. I likhet med resultaten från regressionen med arbetslöshet som konjunkturmått är säsongeffekten påtaglig både för kvinnor och för män. Kvinnor är på samma sätt som tidigare mer känsliga för säsongsväxlingar. Dessutom synes trögheten i den beroende variabeln kvarstå för både kvinnor och män d.v.s. de skattade koefficienterna för de laggade variablerna är signifikant skilda från noll.

Tabell 3: Resultat från regressionen av modell (c) med andel deltidarbetande kvinnor i procent som beroende variabel och konfidensindikatorn som konjunkturmått

Förklarande variabler	Skattade koefficienter	SE
Konstant	0,098	2,393
t	0,003	0,006
K_t	-0,007*	0,004
D_2	-0,845***	0,274
D_3	-1,176***	0,240
D_4	0,634**	0,269
Y_{t-1}^K	0,920***	0,128
Y_{t-2}^K	0,213	0,173
Y_{t-3}^K	-0,133	0,133

$R^2=0,984$.

***. Signifikant skild från noll på en 1-procentig signifikansnivå (enkelsidigt test). **. Signifikant skild från noll på en 5-procentig signifikansnivå (enkelsidigt test). *. Signifikant skild från noll på en 10-procentig signifikansnivå (enkelsidigt test).

Tabell 4: Resultat från regressionen av modell (d) med andel deltidsarbetande män i procent som beroende variabel och konfidensindikatorn som konjunkturmått

Förklarande variabler	Skattade koefficienter	SE
Konstant	0,677	0,637
t	0,005	0,005
K _t	0,000	0,002
D ₂	0,011	0,194
D ₃	-0,727***	0,169
D ₄	0,332*	0,193
Y _{t-1} ^M	0,768***	0,130
Y _{t-2} ^M	-0,047	0,164
Y _{t-3} ^M	0,160	0,164
Y _{t-4} ^M	0,043	0,135

R²=0,954.

***. Signifikant skild från noll på en 1-procentig signifikansnivå (enkelsidigt test). **. Signifikant skild från noll på en 5-procentig signifikansnivå (enkelsidigt test). *. Signifikant skild från noll på en 10-procentig signifikansnivå (enkelsidigt test).

För att summera resultaten i *tabell 1–4* pekar dessa på att sambandet mellan kvinnors deltidsarbete och konjunkturen är kontracykliskt. Sambandet mellan mäns deltidsarbete och konjunkturen är däremot oklart. Därutöver förefaller kvinnors deltidsarbete mer konjunkturkänsligt än mäns under den studerade perioden. När det gäller trendvariabeln är den skattade koefficienten för kvinnor svagt negativ och signifikant eller positiv men insignifikant. Eftersom båda skattningarna påvisar att trendkoefficienten är nära noll talar resultaten för att andelen deltidsarbetande kvinnor varit relativt oförändrad under den studerade perioden.

6.2 Test av hypoteser

För att testa om kvinnors deltidsarbete är mer konjunkturkänsligt mäns för modell (a)–(d) används ett t -test som antas följa en standard (approximativ) normalfördelning.

Teststatistikan är följande:

$$t = \frac{\hat{\alpha}_5 - \hat{\beta}_5}{\sqrt{se(\hat{\alpha}_5)^2 + se(\hat{\beta}_5)^2}}$$

Det observerade t -värdet är 1,629 när arbetslöshet används som konjunkturindikator och -1,562 när konfidensindikatorn används som mått på konjunkturen. Enligt nollhypotesen förkastas H_0 om det observerade värdet är större än det kritiska värdet. Det kritiska värdet för ett dubbelsidigt test är $\approx 2,0$ på en 5-procentig signifikansnivå och antalet frihetsgrader är 61. Eftersom de observerade värdena är mindre än det kritiska värdet kan nollhypotesen om att kvinnors deltidsarbete är lika konjunkturkänsligt som mäns ej förkastas i båda fallen. Det finns dock stöd för att kvinnors deltidsarbete är mer känsligt för konjunkturen än mäns eftersom nollhypotesen kan förkastas vid ett enkelsidigt test på en 10-procentig signifikansnivå.²²

²² Det kritiska värdet för ett enkelsidigt test är 1,645 på en 5-procentig signifikansnivå och 1,28 (alternativt -1,28 beroende på riktningen) på en 10-procentig signifikansnivå.

7 Diskussion

7.1 Kvinnors deltidsarbete är mer konjunkturkänsligt än mäns

Resultatet visar att sambandet mellan kvinnors deltidsarbete och konjunkturen är signifikant och positivt på en 5-procentig signifikansnivå när arbetslöshet används som mått på konjunkturen. Sambandet mellan kvinnors deltidsarbete och konjunkturen är däremot signifikant och negativt på en 10-procentig signifikansnivå när konfidensindikatorn används som konjunkturmått. För män är sambandet positivt när arbetslöshet används som konjunkturindikator men mycket nära noll när konfidensindikatorn används som konjunkturmått. Båda koefficienterna är dock insignifikanta. Nollhypotesen om att kvinnors deltidsarbete är lika konjunkturkänsligt som mäns kan ej förkastas vid ett dubbelsidigt test på en 5-procentig signifikansnivå. Det finns däremot stöd för att kvinnors deltidsarbete är mer känsligt för konjunkturen än mäns eftersom nollhypotesen kan förkastas vid ett enkelsidigt test på en 10-procentig signifikansnivå. Allt som allt pekar resultaten att kvinnors deltidsarbete är mer känsligt för konjunkturen än mäns under den studerade perioden.

Kartläggningen i denna uppsats visar att mäns deltidsarbete har förändrats märkbart sedan slutet på 1980-talet. Huvuddelen av deltidsarbetet återfinns inte längre i industrin utan snarare inom den offentliga sektorn och särskilt inom vård och omsorg. Vård och omsorg sysselsatte omkring 11 procent deltidsarbetande män år 1987 jämfört med omkring 18 procent år 2004. Mäns deltidsarbete har även ökat i näringsgrenen personliga och kulturella tjänster som sysselsatte näst störst andel deltidsarbetande män under den studerade perioden (omkring 12 procent år 2004). De traditionellt mansdominerade näringsgrenarna byggindustri och jordbruk, skogsbruk och fiske sysselsatte dock en blygsam andel av de deltidsarbetande i slutet på den studerade perioden. Inom byggindustri och tillverkningsindustri sjönk andelen avsevärt från nästan 39 procent år 1987 till omkring 8 procent år 2004. Mäns deltidsarbete har generellt sett ökat i näringsgrenarna och rört sig mot näringsgrenar som är mindre känsliga för konjunkturväxlingar.

Om man ser till kvinnors deltidsarbete har det sedan slutet på 1980-talet inte skett några genomgripande förändringar i andelen deltidsarbetande kvinnor i näringsgrenarna. Majoriteten av kvinnors deltidsarbete återfinns fortfarande i näringsgrenen vård och omsorg även om andelen minskade något under den studerade perioden. Vård och omsorg sysselsatte omkring 45 procent deltidsarbetande kvinnor under periodens inledande år och nästan 40 procent år 2004. Under den studerade perioden sysselsatte handel och kommunikationer näst störst andel deltidsarbetande kvinnor vilket är en relativt konjunkturkänslig näringsgren som traditionellt varit kvinnodominerad. Andelen deltidsarbetande kvinnor i personliga och kulturella tjänster var omkring en tredjedel under periodens inledande år och en dryg fjärdedel år 2004.

Att kvinnors deltidsarbete är mer känsligt för konjunkturväxlingar än mäns under den studerade perioden kan bero på att kvinnor i större utsträckning än män arbetade i relativt konjunkturkänsliga näringsgrenar. Exempelvis var andelen deltidssysselsatta män i

näringsgrenen handel och kommunikationer omkring 4 procent år 1987 och nästan 8 procent år 2004, med andra ord en blygsam andel jämfört med andelen kvinnor som var omkring 40 procent år 1987 respektive omkring 35 procent år 2004. I enlighet med modellen i Tegle (1985) kan det observerade sambandet mellan andelen deltidsarbetade kvinnor och konjunkturen förklaras med att kvinnor i hög grad arbetade i näringsgrenar som motsvarar Företag A och/eller B som säger upp anställda i en konjunkturuppgång. Som tidigare nämnts har omfattningen och förekomsten av mäns deltidsarbete förändrats märkbart under den studerade perioden. Sedan slutet på 1980-talet deltidsarbetar män i större utsträckning i näringsgrenar som är mindre konjunkturkänsliga. I enlighet med modellen i Tegle (1985) kan det positiva men insignifikanta sambandet mellan mäns deltidsarbete och konjunkturen förklaras med att mäns arbetsmarknad inte längre återfinns i lika hög grad i kategorierna Företag A och/eller B utan snarare i Företag C, d.v.s. den offentliga sektorn som är mindre känslig för konjunkturförändringar. Under den studerade perioden deltidsarbetande en relativt stor andel män i näringsgrenarna personliga och kulturella tjänster samt jordbruk, jakt och fiske som motsvarar Företag A och/eller B i modellen, vilket kan förklara varför korrelationen mellan konjunkturen och mäns deltidsarbete ändå är svagt positiv (dock insignifikant).

Resultaten i denna uppsats avviker från tidigare studier. Tegle (1985) visar att antalet deltidsarbetande kvinnor är insignifikant och negativt korrelerat med arbetslöshet och Buddelmeyer et al. (2004) påvisar att sambandet mellan andelen deltidsarbetade kvinnor och konjunkturen mycket svagt (BNP-gap som konjunkturmått) eller insignifikant (BNP-tillväxt som konjunkturmått).²³ Sambandet mellan mäns deltidsarbete och konjunkturen är signifikant och kontracykliskt i både Tegle (1985) och Buddelmeyer et al. (2004). Jämfört med Tegle (1985), är storleken på de skattade koefficienterna för arbetslöshet för såväl kvinnor som män dessutom mindre i denna uppsats, vilket pekar på att kvinnors deltidsarbete har blivit mer konjunkturkänsligt över tiden. Den skattade koefficienten för arbetslöshet är, som tidigare nämnts, insignifikant och negativ i Tegle (1985) jämfört med den skattade koefficienten i denna uppsats som är signifikant och positiv. Omfattningen av kvinnors deltidsarbete i vård och omsorg var större under åren 1964–82 men däremot mindre i näringsgrenen handel och kommunikationer, vilket även kan förklara varför kvinnors deltidsarbete har blivit mer konjunkturkänsligt. Enligt Tegle (1985) deltidsarbetade kvinnor i huvudsak i vård och omsorg och andelen var nästan 60 procent år 1982. Andelen deltidsarbetande kvinnor i näringsgrenen handel och kommunikationer var drygt en femtedel år 1982. Under perioden 1964–82 förekom dessutom

²³ Eftersom resultatet i denna uppsats jämförs med resultaten i Tegle (1985) och Buddelmeyer et al. (2004) är det viktigt att poängtera att det finns vissa skillnader mellan studierna som medför att resultaten inte är helt jämförbara. För det första undersöks olika tidsperioder. Dessutom används olika mått på deltidsarbete. Tegle (1985) utgår från antalet jämfört med Buddelmeyer et al. (2004) och denna uppsats som utgår från andelen deltidsarbetande kvinnor respektive män. I studierna används även olika konjunkturvariabler. Tegle (1985) använder ett eget mått på arbetslöshet som utgår från AKU:s kvartalsdata korrigerad för antalet personer i arbetsmarknadsprogram medan Buddelmeyer et al. (2004) använder BNP-gapet och BNP-tillväxt. Slutligen studerar Buddelmeyer et al. (2004) utvecklingen i 15 EU-länder jämfört med Tegle (1985) och denna uppsats som undersöker deltidsarbetets utveckling i Sverige.

huvuddelen av mäns deltidsarbete inom industrin och framförallt inom gruvnäring, bygg- och tillverkningsindustri, närmast 40 procent år 1982. Därutöver var andelen deltidsarbetande män i handel och kommunikationer drygt en femtedel, vilket kan förklara varför sambandet mellan mäns deltidsarbete och konjunkturen är svagare för åren 1964–82 än perioden 1987–2005.

Överlag har kvinnor deltidsarbetat i samma näringsgrenar sedan slutet på 1980-talet. Andelen deltidarbetande kvinnor i näringsgrenarna har generellt sett minskat men inga genomgripande förändringar har skett i omfattningen och förekomsten av deltidsarbetet mellan näringsgrenarna. En möjlig orsak är att kvinnors deltidsarbete, eller näringsgrenarna där kvinnor arbetar, har blivit mer konjunkturkänsliga över tiden. Denna slutsats står dock i direkt motsats till den rådande uppfattningen om att mäns sysselsättning är mer känslig för konjunkturväxlingar än kvinnors sysselsättning. Mycket talar därför för att fortsatt forskning behövs på området för att reda ut sambanden mellan kön och konjunktur och deltidsarbete.

7.2 Kvinnors deltidarbete– ett långsiktigt stabilt fenomen?

Det ekonometriska resultatet visar att den skattade trendkoefficienten för kvinnor är negativ och signifikant på en 5-procentig signifikansnivå när arbetslöshet används som konjunkturindikator men positiv och insignifikant med konfidensindikatorn som konjunkturmått. Eftersom båda skattningarna påvisar att trendkoefficienten är nära noll talar resultaten för att andelen deltidarbetande kvinnor inte har förändrats märkbart över tiden. Utvecklingen av kvinnors deltidarbete kan möjligtvis förklaras mot bakgrund av de välfärdspolitiska reformer gällande skatte-, välfärds- samt arbetsmarknadspolitik som genomförts under den studerade perioden. Dessa kan ha påverkat kvinnors deltidarbete genom att möjliggöra och uppmuntra eller hindra kvinnors inträde på arbetsmarknaden och förening av förvärvs- och hemarbete.

En faktor som kan påverka kvinnors arbetsutbud är samhällets jämställdhetssträvan och inställning till deltidarbete. Grunden för dagens tvåförsörjarmodell i Sverige lades, som tidigare nämnts, redan under 1960- och 70-talen. Utbyggnaden av barnomsorgen innebar att samhället och familjen skulle ha ett gemensamt ansvar för barnomsorgen. Syftet med tillhandahållandet av offentlig barnomsorg var bl.a. att stödja föräldrarna, och då särskilt mödrarna, att kombinera hushålls- och förvärvsarbete. Trots den ekonomiska krisen och nedskärningarna i den offentliga sektorn under 1990-talet fick fler barn än någonsin tillgång till offentlig finansierad barnomsorg under 1990-talet vilket pekar på att stödet för kvinnor att kombinera hushålls- och förvärvsarbete i denna bemärkelse inte har försvagats under den studerade perioden.

I samband med etableringen av tvåförsörjarmodellen under 1970-talet förändrades dessutom inställningen till kvinnors deltidarbete i viss mån. En offentlig debatt kring deltidfrågan tog fart och det faktum att kvinnor stod för huvuddelen av deltidarbetet i ekonomin lyftes fram. På 1990-talet tillsattes dessutom två stora offentliga utredningar för att titta närmare på deltidarbetet och deltidarbetslöshet. Sedan slutet på 1990-talet har ett antal åtgärder genomförts för att minska deltidarbetslösheten och stärka deltidarbetandes ställning. Förändringarna i arbetsmarknadspolitiken har under den studerade perioden främst rört sig om utformningen av deltidarbetslöshetsersättningen och debatten har kretsat kring huruvida deltidarbetslöshetsersättningen orsakar inlåsning för de deltidarbetande som vill arbeta fler timmar eller heltid. Sammantaget synes kunskaperna och medvetenheten om deltidarbetet och dess avigsidor ökat. Detta har dock inte resulterat i en genomgripande minskning av andelen deltidarbetande kvinnor.

Ytterligare en faktor som kan påverka kvinnors arbetsutbud och därmed andelen deltidarbetande kvinnor är förändringar i kvinnors utbildningsnivå. Andelen kvinnor bland högskolestuderande har sedan början på 1980-talet varit omkring 60 procent men trots det kvarstår yrkessegregeringen mellan könen inom utbildningsinriktningar och på arbetsmarknaden. Dessutom kvarstår löneskillnader på samtliga utbildningsnivåer i den statliga och den privata sektorn vilket innebär att avkastningen på utbildning fortfarande är ojämn mellan kvinnor och män. Ur ett historiskt perspektiv har avkastningen på kvinnors humankapitalinvesteringar ökat i

samband med att löneskillnaderna minskat. Under den studerade perioden har dock löneskillnaderna varit relativt oförändrade vilket kan förklara varför den positiva utvecklingen av kvinnors utbildningsnivå inte har haft någon betydande inverkan på andelen deltidssamarbetande kvinnor.

Utvecklingen av deltidssamarbetet under den studerade perioden borde även ses i ljuset av 1990-talets ekonomiska konjunkturnedgång. Under periodens inledande år var andelen deltidssamarbetande kvinnor överlag stabilt. I samband med den ekonomiska krisen steg andelen deltidssamarbetande kvinnor men den sjönk dock runt mitten på 1990-talet. Att de skattade trendkoefficienterna är nära noll tycks vara ett tecken på att konjunkturnedgången inte har haft någon omfattande påverkan på den långsiktiga utvecklingen av andelen deltidssamarbetande kvinnor. Detta trots att andelen generellt sett minskade under den studerade perioden, från drygt 49 procent år 1987 till nästan 42 procent år 2005. En möjlig slutsats är att utvecklingen av kvinnors deltidssamarbete återspeglar strukturella snarare än konjunkturella förändringar.

Sammanfattningsvis är arbetsmarknaden fortfarande starkt segregerad och kvinnor står för den övervägande delen av deltidssamarbetet i ekonomin. Den sammansatta effekten av välfärdspolitiska reformer, samhällelig jämställdhetssträvan samt kvinnors förändrade utbildningsnivå har inte åstadkommit en långsiktig minskning av andelen deltidssamarbetande kvinnor. Sammantaget pekar mycket på att kvinnors deltidssamarbete fortfarande är starkt förknippat med de näringsgrenar och sektorer där kvinnor arbetar. Den skattade trendkoefficienten för kvinnor är negativ och signifikant på en 5-procentig signifikansnivå när arbetslöshet används som konjunkturmått. Den skattade trendkoefficienten är däremot positiv och insignifikant när konfidensindikatorn används som konjunkturmått. Det faktum att båda koefficienterna är nära noll kan tala för att det krävs andra medel och större förändringar för att rubba inlåsningen.

Möjligtvis kan betydelsen av normer kring kvinnors och mäns arbete komplettera utbuds- och efterfrågeorienterade perspektiv på deltidssamarbetet som bygger på antaganden om rationella ekonomiska aktörer. Enligt ett institutionellt perspektiv omges mäns och kvinnors arbete i samhället av olika normer. Mäns arbete har t.ex. generellt sett antagit en heltidsform. Denna utveckling återspeglar normen kring mannen som ensam familjeförsörjare. Därutöver antas även att mäns arbete är mer flexibelt än kvinnors och eftersom huvuddelen av det obetalda arbetet i hemmet utförs av kvinnor förväntas män kunna arbeta övertid i större utsträckning än kvinnor. Kvinnors arbete är dessutom behäftat med en överhängande risk för t.ex. mammaledighet och eftersom kvinnor, som tidigare nämnts, antas ta ett större ansvar för hemmet förmodas de inte vara lika flexibla gällande arbetstid. Dessa föreställningar och antaganden kring kvinnors och mäns arbete medför att kvinnor blir utestängda från mansdominerade områden och yrken och minskar dessutom deras möjlighet till ett heltidsarbete. I enlighet med denna tankegång är en jämnare fördelning av hushållsarbetet en förutsättning för en mer jämställd arbetsmarknad. Att trendkoefficienten är nära noll för både kvinnor och män kan vara ett tecken på att förklaringsansatserna behöver kompletteras med en dimension som behandlar betydelsen av normer och värderingar i samhället rörande fördelningen av kvinnors respektive mäns arbete i

såväl hemmet som på arbetsmarknaden. Intresset att öka kvinnors arbetsutbud är starkt i samhället men normer kring kvinnors arbete som ett arbete på deltid kvarstår vilket innebär att deltidsarbete fortfarande en fråga som återspeglar skillnaden mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden.

7.3 Fortsatt forskning

Ett möjligt område för fortsatt forskning kring deltidsarbetet är en närmare undersökning av orsakerna till deltidsarbete. Ett möjligt tillvägagångssätt är att i likhet med Buddelmeyer et al. (2004) och Pettersson (1981) studera olika institutionella faktorerens betydelse för deltidsarbetets utveckling i Sverige och undersöka vilka faktorer som har haft en positiv respektive negativ påverkan på kvinnors deltidsarbete. Ett ytterligare förslag är använda fler konjunkturmått, dels för att undersöka hur deltidsarbetet utvecklas i relation till olika konjunkturindikatorer och dels för att säkerställa stabiliteten i resultaten.

8 Slutsats

Uppsatsen syfte var att undersöka om kvinnors deltidsarbete är mer konjunkturkänsligt än mäns under den studerade perioden 1987–2005 och om kvinnors deltidsarbete förändrats över tiden. Det ekonometriskas resultatet påvisar ett signifikant konjunktursamband mellan andelen deltidsarbetande kvinnor och konjunkturen, det vill säga att kvinnors deltidsarbete stiger i en konjunkturedgång och minskar i en konjunkturuppgång. Resultatet visar även att sambandet mellan mäns deltidsarbete och konjunkturen är insignifikant och därmed otydligt. Nollhypotesen om att kvinnors deltidsarbete är lika konjunkturkänsligt som mäns kan ej förkastas på en 5-procentig signifikansnivå. Det finns däremot stöd för att kvinnors deltidsarbete är mer känsligt för konjunkturen än mäns eftersom nollhypotesen kan förkastas vid ett enkelsidigt test på en 10-procentig signifikansnivå. Allt som allt indikerar resultatet att kvinnor påverkas i större utsträckning än män av konjunkturförändringar.

Att kvinnors deltidsarbete är mer känsligt för konjunkturväxlingar än mäns under den studerade perioden kan bero på att kvinnor i större utsträckning än män arbetade i relativt konjunkturkänsliga näringsgrenar och att omfattningen och förekomsten av mäns deltidsarbete har förändrats märkbart sedan 1980-talet. Enligt kartläggningen har mäns deltidsarbete generellt sett ökat och dessutom rört sig mot näringsgrenar som är mindre konjunkturkänsliga.

När det gäller trendvariabeln är den skattade trendkoefficienten för kvinnor signifikant och svagt negativ när arbetslöshet används som konjunkturindikator men insignifikant och positiv med konfidensindikatorn som konjunkturmått. Eftersom båda skattningarna påvisar att trendkoefficienten är nära noll pekar resultaten på att andelen deltidsarbetande kvinnor inte har förändrats över tiden. Sammanfattningsvis är arbetsmarknaden fortfarande starkt segregerad och kvinnor står för den övervägande delen av deltidsarbetet i ekonomin. Den sammansatta effekten av välfärdspolitiska reformer, jämställdhetssträvan samt kvinnors förändrade utbildningsnivå har därför inte medfört en genomgripande långsiktig minskning av andelen deltidsarbetande kvinnor.

9 Referenser

- Barret, G. & Doiron, J. (2001), "Working part-time: by choice or by constraint?", *Canadian Journal of Economics*, **34**(4), 1042–1065.
- Bassi, L. J. (1995), "Policy implications of part-time employment", *Journal of Labor Research*, **16**(3), 315–318.
- Bednarzik, R. W. (1975), "Involuntary part-time work: a cyclical analysis", *Monthly Labor Review*, September 1975, 12–18.
- Buddelmeyer, H., Mourre, G. & Ward, M. (2004), "The determinants of part-time work in EU countries: empirical investigations with macro panel data". Discussion paper 1361. Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research, Melbourne University.
- Connell, R. (1995), *Masculinities*. Los Angeles: University of California Press.
- Corral, A. & Isusi, I. (2007), *Part-time work in Europe*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions Dublin 2007. Tillgänglig [online]: <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/reports/TN0403TR01/TN0403TR01.htm>[2009-11-30].
- Daune-Richard, A. (1998), "How does the 'societal effect' shape the use of part-time work in France, the UK and Sweden?". I J. O'Reilly & C. Fagan (red.), *Part-Time Prospects*. London: Routledge.
- Delsen, L. (1998), "When do men work part-time?". I J. O'Reilly & C. Fagan (red.), *Part-Time Prospects*. London: Routledge.
- Ds 1993:8, *Kvinnors arbetsmarknad 1990-talet– återtågets årtionde?*. Stockholm: Fritzes.
- Fagan, C. & Rubery, J. (1996), "The salience of part-time divide in the European Union", *European Sociological Review*, **12**(3), 227–250.
- Folbre, N. (1994), *Who pays for the kids? Gender and the structures of constraint*. London: Routledge.
- Forrsell, J. & Jonsson, I. (2005), "Deltidsarbetslöshet och deltidarbete i Europa". Working paper från HELA-projektet 2005:6. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Gerdtham, U.-G & Johannesson, M. (2005), "Business cycles and mortality: results from Swedish microdata", *Social Science and Medicine*, **60**(1), 205–218.
- Gujarati, D.N. (2003), "Basic Econometrics". New York: McGraw-Hill/Irwin.
- Hartman, L. (red.) (2008), *Välfärd på deltid*. Stockholm: SNS Förlag.

Holmgren, M. & Östgren, S. (2003), *Maxtaxan inom barnomsorgen– så blev det*. Svenska kommunförbundet 1:a upplagan.

Jönsson, L. & Hartman, L. (2008), "Deltidsarbete och deltidsförmåner i Sverige". I L. Hartman (red.), *Välfärd på deltid*. Stockholm: SNS Förlag.

Kalleberg, A. L. (2000), "Non-standard employment relations: part-time, temporary and contract work", *Annual Review of Sociology*, **26**(1), 341–365.

Löfström, Å. (1978), *Reservarmén? En studie av den kvinnliga sysselsättningens konjunkturkänslighet inom industrin*. Umeå universitet.

Månsson, J., Ottosson, J. & Lundequist, K. (2008), "Deltidsarbete och deltidsförmåner i Sverige". I L. Hartman (red.), *Välfärd på deltid*. Stockholm: SNS Förlag.

NAUT 1983:6, *Deltidsarbetet i Norden*. Oslo: Nordisk ministerråd.

Nielsen, H.S. & Verner, M. (2006), *Why are well-educated women not full-timers?*. Working Paper 03–8. Department of Economics, University of Aarhus.

Nyberg, A. (2003), *Deltidsarbete och deltidsarbetslöshet*. Working Paper från HELA-projektet 2003:1. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.

Nyberg A. (2005), *Arbetsmarknadsstatistiken– ideologi eller verklighet?*. Arbetsmarknad & Arbetsliv 2005:1.

O'Reilly, J. & Fagan, C. (1998), *Part-Time Prospects*. London: Routledge.

Pacholock, S. & Gauthier, A. H. (2004), "A tale of dual-earner families in four countries". I N. Folbre & M. E. Bittman (red.), *Family time– the social organization of care*. London: Routledge.

Pettersson, M. (1981), *Deltidsarbetet i Sverige. Deltidsökningens orsaker, deltidsanställdas levnadsförhållanden*. Stockholm: Arbetslivscentrum.

Pfau-Effinger, B. (1998), "Culture or structure as explanations for differences in part-time work in Germany, Finland and the Netherlands". I J. O'Reilly & C. Fagan (red.), *Part-Time Prospects*. London: Routledge.

Rapp, G. & Sundin, G. (2006), "Deltidsarbetslöshet som lösning eller problem för arbetsgivare och företagare". Working paper från HELA-projektet 2006:5. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.

Rasmussen, E., Lind, J. & Visser, J. (2004), "Divergence in part-time work in New Zealand, the Netherlands and Denmark", *British Journal of Industrial Relations*, **42**(4), 637–658.

RiR 2006:1, *Arbetsmarknadsverkets insatser för att minska deltidsarbetslösheten*. Rapport från Riksrevisionen. Tillgänglig [online]: http://www.riksrevisionen.se/templib/pages/EArchivItemPage_555.aspx?publicationid=2467&order=ZmFsc2U [2009-11-30].

Rubery, J., Smith, M. & Fagan, C. (1998), "National working-time regimes and equal opportunities", *Feminist Economics*, 4(1), 71–101.

SCBa. AKU Tabell: "Anställda 16–64 år (AKU) efter kön, ålder, hel/deltid och veckoarbetstid. Kvartal 1987K1–2005K1". Tillgänglig [online]: <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/produktAKU.asp?produktid=AM0401&lang=1&inl=AKU> [2009-11-30].

SCBb. AKU Tabell: "Genomsnittlig månadslön, lönespridning m.m. inom statlig sektor efter utbildningsinriktning, utbildningsnivå och kön. År 2001–2008. Tillgänglig [online]: <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/produktAKU.asp?produktid=AM0401&lang=1&inl=AKU> [2009-11-30].

SCBc. AKU Tabell: "Genomsnittlig månadslön, lönespridning m.m., tjänstemän privat sektor (SLP efter utbildningsinriktning SUN 2000 och kön. År 2001–2008. Tillgänglig [online]: <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/produktAKU.asp?produktid=AM0401&lang=1&inl=AKU> [2009-11-30].

SCBd. AKU Tabell: "Sysselsatta 16–64 år (AKU) efter arbetskraftstillhörighet, kön och näringsgren SNI2002 (SNI92). År 1987–2004. Tillgänglig [online]: <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/produktAKU.asp?produktid=AM0401&lang=1&inl=AKU> [2009-11-30].

SCBe. AKU Tabell: "Sysselsatta 16–64 år (AKU) efter kön, näringsgren SNI2002 (SNI92) och yrkesställning/sector. Kvartal 1987K1–2005K1. Tillgänglig [online]: <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/produktAKU.asp?produktid=AM0401&lang=1&inl=AKU> [2009-11-30].

Smith, M., Fagan, C. & Rubery, J. (1998), "Where and why is part-time work growing in Europe?". I J. O'Reilly & C. Fagan (red.), *Part-Time Prospects*. London: Routledge.

SOU 1999:27, *DELTA-utredningen om deltidsarbete, tillfälliga jobb och arbetslöshetsersättning*. Betänkande av Utredningen om arbetslöshetsersättningen och deltidsarbete m.m. Stockholm: Fritzes.

SOU 2001:52, *Välfärdstjänster i omvandling*. Antologi från Kommittén Välfärdsbokslut. Stockholm: Fritzes.

SOU 2005:66, *Jämställdhetspolitiska utredningen*. Forskarrapporter till Jämställdhetspolitiska utredningen. Stockholm: Fritzes.

Stanfors, M. (2007), *Mellan arbete och familj: ett dilemma för kvinnor i 1900-talets Sverige*. Stockholm: SNS Förlag.

Sundgren-Grinups, B. (1998), "Samhällsstödet till kvinnor i Spanien och Sverige". I B. Westerberg (red.), *Han, hon, den, det– Om genus och kön*. Stockholm: Ekerlids förlag.

Sundström, M. (1987), *A study in the growth of part-time work in Sweden*. Stockholm: Arbetslivscentrum.

Sundström, M. (1992), *The growth in full-time work among Swedish women in the 1980s*. Doktorsavhandling. Nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet.

Sundström, M. (1999), *Part-time work in Sweden– An institutionalist perspective*. Stockholm: Demografiska enheten, Stockholms universitet.

Sundström, E. (2003), *Gender regimes, family policies and attitudes to female employment: A comparison of Germany, Italy and Sweden*. Doktorsavhandling. Sociologiska institutionen, Umeå universitet.

Tegle, S. (1985), *The business cycle and male and female part-time employment in Sweden 1964–1982*. Doktorsavhandling. Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.

Tijdens, K. G. (2002), "Gender roles and labour use strategies: Women's part-time work in the European Union", *Feminist Economics*, **8**(1), 71–99.

Appendix

A.1 Enhetsrotstest

För att avgöra om tidsserierna är stationära utförs ett Dickey-Fuller-test på följande modell:

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \delta Y_{t-1} + u_t$$

Enligt nollhypotesen innehåller tidsserien en enhetsrot och är icke-stationär, d.v.s. $\delta=0$. Nollhypotesen förkastas om det observerade värdet, t_{obs} är större än det kritiska värdet, t_{krit} . Testet utförs på en 20-procentig signifikansnivå. Valet av signifikansnivå beror till stor del på de korta tidsserierna samt att det ej finns någon ekonomisk teori som styrker teorin om enhetsrötter i dessa variabler. Det kritiska värdet för 72 observationer är $\approx -1,30$. t_{obs} är -1,333 för män (Y_t^M) och -1,954 för kvinnor (Y_t^K) samt -1,340 för arbetslöshet (A_t) och -2,269 för konfidensindikatorn (K_t). Resultaten från enhetsrotstestet för alla fyra tidsserier visar att hypotesen om en enhetsrot kan förkastas på en 20-procentig signifikansnivå.

A.2 Heteroskedasticitet

För att undersöka om feltermen är homoskedastisk används White-testet. Enligt nollhypotesen är feltermen homoskedastisk. Om $\chi^2_{obs} > \chi^2_{krit}$ förkastas hypotesen om homoskedasticitet. Testerna utförs på en 5-procentig signifikansnivå. Eftersom det observerade värdet är mindre än det kritiska värdet för samtliga ekvationer (se *tabell A.2.1*) kan hypotesen om homoskedasticitet i feltermen ej förkastas.

Tabell A.2.1: White-test

Modell	χ^2_{krit}	χ^2_{obs}	H_0 kan ej förkastas
Modell (a)	60,481	21,630	Ja
Modell (b)	72,153	44,919	Ja
Modell (c)	60,481	18,970	Ja
Modell (d)	72,153	30,705	Ja

A.3 Autokorrelation

För att besluta om antalet laggade variabler som ska inkluderas i de nedanstående ursprungliga modellerna (1)–(4) används "Schwartz Information Criterion" (BIC).

$$Y_t^K = \alpha_1 + \alpha_2 D_2 + \alpha_3 D_3 + \alpha_4 D_4 + \alpha_5 A_t + \alpha_6 t + \varepsilon_t^K \quad (1)$$

$$Y_t^M = \beta_1 + \beta_2 D_2 + \beta_3 D_3 + \beta_4 D_4 + \beta_5 A_t + \beta_6 t + \varepsilon_t^M \quad (2)$$

$$Y_t^K = \alpha_1 + \alpha_2 D_2 + \alpha_3 D_3 + \alpha_4 D_4 + \alpha_5 K_t + \alpha_6 t + \varepsilon_t^K \quad (3)$$

$$Y_t^M = \beta_1 + \beta_2 D_2 + \beta_3 D_3 + \beta_4 D_4 + \beta_5 K_t + \varepsilon_t^M \quad (4)$$

BIC beräknas på följande vis:

$$\ln BIC = \frac{k}{n} \ln n + \ln \left(\frac{RSS}{n} \right)$$

där n är antal observationer och k är antal skattade parametrar i modellen. Maximala antalet laggar är satt till fyra. Utifrån kriterierna borde den modell som har lägst värde på BIC väljas. I *tabell A.3.1–4* redovisas de beräknade värdena för BIC och antalet parametrar ligger mellan sju och tio. Enligt BIC borde tre laggade variabler inkluderas i de ursprungliga modellerna för kvinnor och fyra för män. Därefter används Durbin-Watson-testet för att kontrollera om antalet valda laggar (av BIC) är tillräckligt.

Tabell A.3.1: BIC-värden för modell (1)

BIC	Beräknat värde
BIC(1)	-11,040
BIC(2)	-10,969
BIC(3)	-10,929
BIC(4)	-10,947

Tabell A.3.2: BIC-värden för modell (2)

BIC	Beräknat värde
BIC(1)	-11,558
BIC(2)	-11,489
BIC(3)	-11,433
BIC(4)	-11,351

Tabell A.3.3: BIC-värden för modell (3)

BIC	Beräknat värde
BIC(1)	-1,830
BIC(2)	-1,761
BIC(3)	-1,698
BIC(4)	-1,700

Tabell A.3.4: BIC-värden för modell (4)

BIC	Beräknat värde
BIC(1)	-2,324
BIC(2)	-2,261
BIC(3)	-2,217
BIC(4)	-2,138

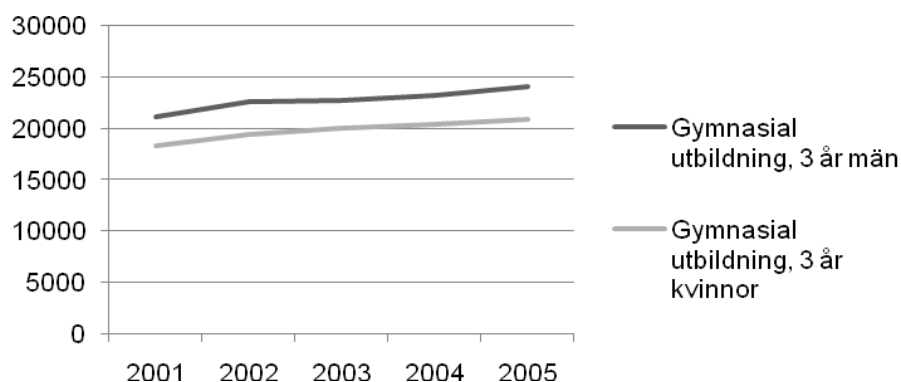
Durbin-Watson-testet utförs för att testa första ordningens autokorrelation hos residualerna. Enligt nollhypotesen är residualerna okorrelerade. I *tabell A.3.5* redovisas Durbin-Watson statistikans övre värde, d_U och lägre värde, d_L samt det observerade d-värdet. Nollhypotesen förkastas om $d < d_L$ eller $d > 4 - d_L$. Nollhypotesen kan ej förkastas för värden $d_U < d < 4 - d_U$. Testerna utförs på en 5-procentig signifikansnivå. Resultatet visar att hypotesen om okorrelerade residualer ej kan förkastas för samtliga ekvationer och att antalet laggar därmed är tillräckligt.

Tabell A.3.5: Durbin-Watson-test

Modell	d_L	d_U	d	H_0 kan ej förkastas
Modell (a)	1,337	1,910	2,023	Ja
Modell (b)	1,297	1,951	1,958	Ja
Modell (c)	1,337	1,910	2,072	Ja
Modell (d)	1,297	1,951	1,968	Ja

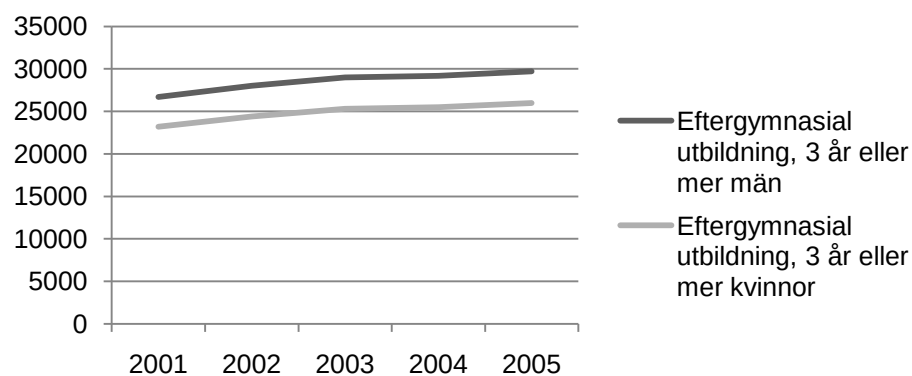
A.4 Löneskillnader och utbildningsnivå

Diagram A.4.1: Genomsnittlig månadslön inom statlig sektor, gymnasial utbildning uppdelat efter kön

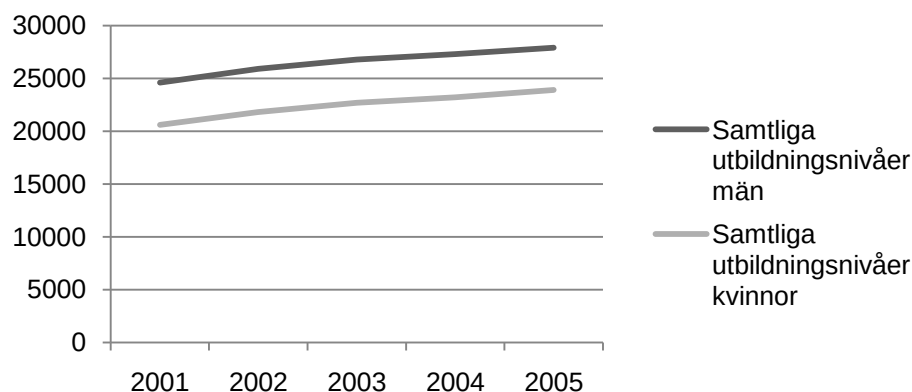
Källa: SCBb.

Diagram A.4.2: Genomsnittlig månadslön inom statlig sektor, eftergymnasial utbildning (3 år) uppdelat efter kön

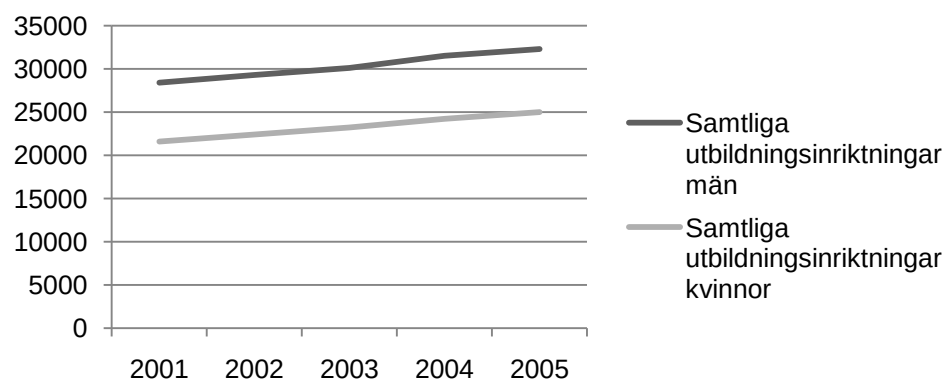
Källa: SCBb.

Diagram A.4.3: Genomsnittlig månadslön inom statlig sektor, samtliga utbildningsnivåer uppdelat efter kön

Källa: SCBb.

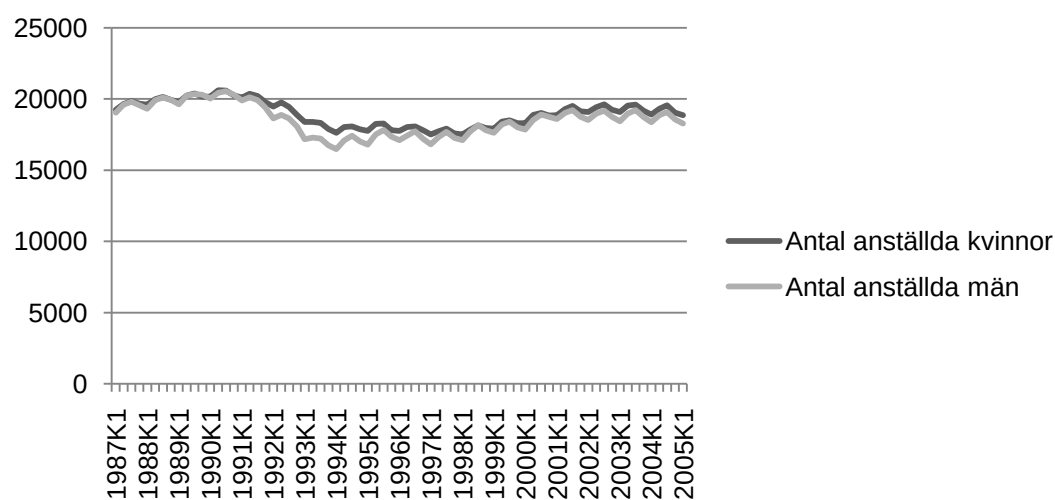
Diagram A.4.4: Genomsnittlig månadslön (totallön) för tjänsteman inom privat sektor, samtliga utbildningsinriktningar uppdelat efter kön

Källa: SCBc.

A.5 Antalet anställda kvinnor respektive män åren 1987–2005

Diagram A.5.1: Antal anställda kvinnor respektive män, i absoluta tal, 1987K1–2005K1

Källa: SCBa.